הלכה · משנה תורה · מפרשים · כסף משנה · ספר עבודה

כסף משנה על משנה תורה, הלכות בית הבחירה

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כסף משנה על משנה תורה, הלכות בית הבחירה

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כסף-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-בית-הבחירה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 5
הלכה ד 6
הלכה ה 6
הלכה ו 6
הלכה ז 6
הלכה ח 6
הלכה ט 7
הלכה י 7
הלכה יא 8
הלכה יב 8
הלכה יג 8
הלכה יד 8
הלכה טו 9
הלכה טז 10
הלכה יז 10
הלכה יח 10
הלכה יט 11
הלכה כ 11
פרק ב 11
הלכה א 11
הלכה ב 11
הלכה ג 11
הלכה ד 12
הלכה ה 12
הלכה ו 12
הלכה ז 13
הלכה ח 14
הלכה ט 15
הלכה י 15
הלכה יא 16
הלכה יג 16
הלכה יד 17
הלכה טו 18
הלכה טז 18
הלכה יז 18
הלכה יח 19
פרק ג 19
הלכה א 19
הלכה ד 19
הלכה ה 20
הלכה ו 20
הלכה ז 20
הלכה ח 20
הלכה ט 21
הלכה יא 21
הלכה יב 21
הלכה יג 23
הלכה יד 23
הלכה טו 23
הלכה טז 23
הלכה יז 23
הלכה יח 24
פרק ד 24
הלכה א 24
הלכה ב 25
הלכה ג 26
הלכה ד 26
הלכה ה 27
הלכה ו 28
הלכה ז 28

הלכה ח 29
הלכה ט 29
הלכה י 30
הלכה יב 30
פרק ה 31
הלכה א 31
הלכה ב 31
הלכה ג 31
הלכה ד 31
הלכה ה 32
הלכה ו 32
הלכה ז 32
הלכה י 32
הלכה יא 32
הלכה יב 32
הלכה יג 32
הלכה טו 33
הלכה יז 33
פרק ו 33
הלכה א 33
הלכה ב 33
הלכה ג 33
הלכה ד 34
הלכה ה 34
הלכה ו 35
הלכה ז 35
הלכה ט 36
הלכה י 36
הלכה יא 37
הלכה יב 37
הלכה יג 38
הלכה יד 38
הלכה טז 39
פרק ז 39
הלכה א 39
הלכה ב 39
הלכה ג 40
הלכה ד 40
הלכה ה 40
הלכה ו 40
הלכה ז 40
הלכה ח 40
הלכה ט 41
הלכה י 41
הלכה יא 41
הלכה יב 41
הלכה יג 41
הלכה יד 41
הלכה טו 42
הלכה טז 42
הלכה יז 42
הלכה יח 43
הלכה יט 43
הלכה כ 43
הלכה כא 43
הלכה כג 43
פרק ח 44
הלכה א 44
הלכה ד 44
הלכה ה 44
הלכה ו 44
הלכה יב 45

פרק א

הלכה א

מצות עשה לעשות בית לה' וכו' שנאמר ועשו לי מקדש. ז"ל רבינו בספר המצות שלו מצוה עשרים הוא שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד ואליו תהיה ההליכה והעליה לרגל והקבוץ בכל שנה והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש. ולשון ספרי ג' מצוות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק הנה התבאר שבנין בית המקדש מצוה בפני עצמה והא דספרי איתא נמי בפרק כ"ג (סנהדרין דף כ:) וסמ"ג כתב וז"ל תניא ג' מצות נצטוו ישראל וכו' ואחר שיניח להם המקום מכל אויביהם מסביב לבנות בית הבחירה שנאמר ועברתם את הירדן וישבתם בארץ ואח"כ והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולותיכם וזבחיכם וכו' זמן מצוה זו של בנין בית הבחירה לא הגיעה עד ימי דוד וכן הוא אומר בדוד ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה עכ"ל. ונראה שלא רצה לומר שהמצוה היא ועשו לי מקדש כמ"ש רבינו משום דההוא קרא במשכן שבמדבר מיירי ורבינו לא נראה לו שהמצוה היא והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם וגו' וכסמ"ג משום דהתם לא פקיד לבנות בית הבחירה אלא סיפור בעלמא הוא דקאמר שיביאו קרבנות למקום שיבחר ה' אבל לא מצינו במקרא ציווי שיבנו בית הבחירה ואע"פ שבפרק כ"ג הביאו מקרא דוהיה המקום אשר יבחר ה' לא לענין שיהא ציווי בנין בית הבחירה ממקרא זה אלא לומר שהכרתת זרעו של עמלק קודמת לבנין בית הבחירה מדכתיב והיה בהניח לכם מכל אויביכם וכו' והיה המקום אשר יבחר ה' ולפיכך לא רצה להביא ראיה מפסוק זה והביא ראיה מועשו לי מקדש ואע"ג דההיא פרשה במשכן שבמדבר מיירי משמע דהאי קרא כלל הוא לכל מקום בין למשכן שבמדבר בין לשילה ונוב וגבעון בין לבית עולמים ודיקא נמי דקאמר ועשו לי מקדש ולא קאמר ועשו לי משכן. וכן הוא בגמרא סנהדרין ט"ז שבועות י"ד וכן תעשו לדורות וכו':

הלכה ב

כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה וכו' עד כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהם בית לה' ולהקריב בהם קרבן וכו'. הכל מבואר בסוף זבחים במשנה (קי"ב:) ובגמרא (ד' קי"ו):

הלכה ד

ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא וכו'. בפרק ב' דמדות (משנה ה') וארבע לשכות היו בארבעה מקצועותיה של מ' מ' אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידים להיות שנאמר ויוציאני אל החצר החיצונה וכו' ובפרק שלישי גבי מזבח קאמר רבי יוסי כשעלו בני הגולה הוסיפו עליו וכו' שנאמר והאריאל י"ב ארך וכו' ובפרק ד' (דף ע':) ושני פשפשין היו לשער הגדול וכו' שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל ויאמר אלי ה' השער הזה יהיה סגור:

הלכה ה

ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית וכו' עד הוא הנקרא עזרה. בפרק ב' דמדות ופרק ד' ופרק ה':

ומ"ש והכל נקרא מקדש. פשוט הוא:

הלכה ו

ועושים במקדש כלים וכו' עד משוך לדרום. בפרק ג' דמדות (משנה ו'):

ומזבח לקטרת ומנורה ושלחן. מפורש בתורה.

ומה שכתב ושלשתם בתוך הקדש וכו' עד ושלחן מימין. מבואר בפרשת תרומה ובפרשת פקודי:

ומ"ש ומזבח הקטרת משוך מבין שניהם לחוץ. בפרק ג' דיומא (דף ל"ג:):

הלכה ז

ועושים בתוך העזרה גבולין וכו'. בפ"ב דמדות (מ"ו) ראשי פספסין מבדילין בין עזרת ישראל לעזרת הכהנים:

ובונים בה בתים וכו'. במסכת מדות (שם):

הלכה ח

כשבונים ההיכל והעזרה וכו'. במלכים כתוב אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית ובמכילתא פרשת מזבח אדמה ואם מזבח אבנים רצה של אבנים עושה רצה של לבנים עושה וילפינן מיניה לבנין הבית:

ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית וכו' ואח"כ מכניסין אותם לבנין. גם זה במכילתא פרשת מזבח אדמה אבל בפרק עגלה ערופה (סוטה דף מ"ח:) תנו רבנן שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק שנאמר והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות וגו' מגוררות במגרה א"כ מה תלמוד לומר לא נשמע בבית בהבנותו שהיה

מתקן מבחוץ ומכניס מפנים אמר רבי נראין דברי רבי יהודה באבני מקדש ודברי רבי נחמיה באבני ביתו ופירש"י דברים ככתבן כמשמען אבן שלמה מסע כמה שהסיעה מן ההר ולא סיתתוה שוב בכלי ברזל וכיון דרבי אמר נראין דברי רבי יהודה באבני המקדש יש לתמוה על רבינו למה הניח דברי רבי יהודה ופסק כרבי נחמיה ואפשר דמשום דסתם מכילתא כרבי נחמיה ותו דפשטא דקרא מסייע ליה מש"ה פסק כוותיה והכרעת רבי אינה הכרעה מפני שהיא הכרעת דעת שלישית דלאו הכרעה היא כדאיתא בסוף פירקא קמא דפסחים ועוד דגמרא בפירקא קמא דתמיד שאכתוב בפרק זה כרבי נחמיה אתי:

הלכה ט

ואין בונין בו עץ בולט כלל וכו'. נלמד ממ"ש לקמן בסמוך:

ואין עושין אכסדרות של עץ בכל העזרה וכו'. בספ"ק דתמיד (דף כ"ח:):

כתב הראב"ד ואין בונין בו עץ כלל א"א והלא לשכת כ"ג של עץ וכו'. מה שכתב והלא לשכת כ"ג של עץ היתה הכי איתא בסוף מדות (פרק ה') שלשכת כ"ג היתה נקראת לשכת העץ. ומ"ש עוד ובשמחת בית השואבה מקיפין כל העזרה גזוזטרא וכו'. בפרק שני דמדות (משנה ה'). ומ"ש אבל בעזרת הנשים ובהר הבית מותר כלומר וההיא דשמחת בית השואבה בעזרת הנשים היתה ובספ"ג מהלכות ע"ז תירץ דשאני ההיא דלשעתה היתה וכתב שם עוד ובימה של עץ שהיו עושים למלך בשעת הקהל לשעתה היתה:

ותמיהא לי הא דתנן בפרק ג' דמדות וכלונסות של ארז היו קבועים מכתלו של היכל לכתלו של אולם כדי שלא יבעט ושמא יש לומר שלא קבועים ממש קאמר בבנין אלא קבועים בעלמא בלא בנין ועל פי זה יש לתרץ ללשכת כ"ג שלא היתה קבועה בבנין אלא בלא בנין ועי"ל שלשכת כ"ג לא של עץ היתה אלא בנין אבנים ולא נקראת של עץ אלא מפני שהניחו בה עצים אי זה פעם וטעמא דמסתבר הוא דאם לא כן למה נשתנת לשכה זו לעשותה של עץ יותר משאר לשכות שהיו של בנין. ועי"ל דהראב"ד ניחא ליה לשכת כהן גדול שתהא של עץ מפני שסובר שלשכה זו היתה בנויה במקום דריסת רגלי ישראל ולא אסרו אלא משער נקנור ולפנים שהוא אצל המזבח ומקשה לרבינו שסתם דבריו ומשמע מדבריו שבכל הבית אין בונין עץ אפילו בעזרת הנשים ולדעת רבינו יש לתרץ דכל העזרה דקאמר היינו משער נקנור ולפנים כדברי הראב"ד:

הלכה י

ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות. הכי משמע בכמה דוכתי:

ואם נעקרה אבן וכו'. פרק שני דזבחים (דף כ"ד). וכתב הראב"ד עוד אמרו שם וכו'. ויתבאר פרק ה' מהלכות ביאת המקדש:

הלכה יא

ומצוה מן המובחר לחזק את הבנין וכו'. פשוט הוא.

ומ"ש אם יכולים לטוח אותו בזהב וכו'. שכן שלמה טח אותו בזהב:

הלכה יב

אין בונין את המקדש בלילה וכו'. בפרק ב' דשבועות (דף ט"ו:):

ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים. הכי כתיב בעזרא.

ומ"ש והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמם ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר. דכתיב ויבאו האנשים על הנשים וכתיב ויעשו כל חכמי לב וכתיב וכל אשה חכמת לב בידיה טוו:

ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין. מימרא פרק כל כתבי (שבת דף קי"ט:):

ואין בנין בהמ"ק דוחה יום טוב. בפ"ב דשבועות (דף ט"ו:):

הלכה יג

המזבח אין עושין אותו אלא בנין אבנים וכו'. במכילתא רבי ישמעאל אומר מזבח אדמה תעשה לי שלא תבנהו לא ע"ג כיפין ולא על גבי עמודים והתם קאמר דקרא דואם מזבח אבנים חובה ואע"ג דתנאי פליגי עליה התם פסק רבינו כוותיה משום דבר"פ קדשי הקדשים זבחים (דף נ"ח) סתם גמרא כוותיה:

הלכה יד

כל אבן שנפגמה וכו'. בפ"ק דחולין (דף י"ח) וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן מיתיבי כמה פגימת המזבח רבי שמעון בן יוחאי אומר טפח ראב"י אומר כזית ל"ק הא בסידא הא באבנא ופירש"י באבנא כל דהו כדכתיב אבנים שלימות. וכתבו התוס' וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן ואם תאמר והיאך בנו המזבח דאנה ימצאו אבנים בלא פגימה ואם יחליקו בברזל איכא איסורא דלא תניף עליהן ברזל וליכא למימר נמי ע"י שמיר דע"כ ע"י שמיר נמי לא יהיו חלוקות שלא תחגור בהן הצפורן מדאמרינן בפ"ד דע"ז גבי אבני המזבח ששקצום מלכי יון וגנזום בית חשמונאי היכי נעביד נתברינהו אבנים שלימות אמר רחמנא ננסרינהו פי' לעשות בלא פגימה לא תניף עליהם אמר רחמנא והשתא לעבדינהו ע"י שמיר אלא ודאי שמיר אין עושה אותן חלקות שלא תחגור בהם הצפורן וי"ל דבפרק איזהו מקומן משמע שבנו אותו באבנים קטנות חלקות שלא היה בהם שום פגימה כגון חלוקי אבנים של נחל.

ומה שכתב רבינו הרי זו פסולה לכבש ולמזבח. בפ"ג דמדות (משנה ד') משמע שדין אבני הכבש שוים לדין אבני המזבח:

ומה שכתב ומהיכן היו מביאים אבני מזבח מן בתולת הקרקע חופרין עד שמגיעין למקום הניכר שאינו מקום עבודה ובנין. שם אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם וחופרין למטה מבתולה ומביאים משם אבנים שלימות שלא הונף עליהם ברזל.

ומ"ש או מן הים הגדול. בפרק אי זהו מקומן (דף נ"ד) אמרינן גבי בנין המזבח מביא חלוקי אבנים מפולמות:

וכן אבני ההיכל והעזרות שלימות היו. נראה שלא כתב כן אלא לענין שלא יהיה בהם פגם כדכתיב אבן שלמה מסע נבנה אבל היו מסתתין ומשוין אותן בכלי ברזל מבחוץ ומכניסין אותן כמו שכתב לעיל מפצלין ומסתתין אותן מבחוץ משא"כ באבני מזבח שאסור להניף עליהן ברזל הכי אמרינן בפ"ק דתמיד (דף כ"ו:) אהא דתנן שבית המוקד היה מוקף רובדין של אבן מקשה רובדין מאי ניהו גזרתא דאצטבתא וכו' ומי מפלגי אבנים והכתיב והבית בהבנותו אבן שלימה וגו' ושני אביי דמתקני ומייתו מעיקרא ופירש המפרש קודם שיביאו האבנים בעזרה היו מתקנות על ידי ברזל וכו' וחוץ לעזרה מותר לחתכן ולהשוותן בברזל אבל משבאו לעזרה אסור להניף עליהן ברזל והכי מוכח במכילתא דאמרינן התם לא תבנה אתהן גזית בו אי אתה בונה גזית אבל אתה בונה גזית בהיכל ובבית קדשי הקדשים הא מה אני מקיים ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל וכו' בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע כי חרבך הנפת עליה ותחללה רשב"א אומר המזבח נברא להאריך ימיו של אדם וכו' עכ"ל. משמע דלא נאסר הנפת ברזל אלא על המזבח בלבד משום דנברא להאריך ימיו של אדם אבל אבנים של בנין בית המקדש אין הנפת ברזל עליהן פוסלן ובלבד שלא יתקן בפנים וכן מוכח מתוך דברי רבינו דעד השתא לא איירי אלא לענין שלא יהא בהם פגם ועדיין לא הזכיר פיסול הנפת ברזל ולקמן בסמוך שהזכירו לא הזכירו אלא לענין אבני המזבח בלבד:

הלכה טו

אבני היכל ועזרות וכו'. תוספתא סוף פרק שני דמגילה:

כל אבן שנגע בה הברזל וכו'. בפרק שלישי דמדות (משנה ד'):

ומ"ש והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש לוקה שנאמר לא תבנה אתהן גזית והבונה אבן פגום עובר בעשה. (דכתיב אבנים שלימות תבנה את מזבח ה' אלהיך) פשוט הוא.

ומה שכתב שדין הכבש שוה בזה למזבח הוא מדתנן בפ"ג דמדות אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם וכו' ומביאים אבנים שלימות שלא הונף עליהם ברזל:

הלכה טז

אבן שנפגמה וכו'. בפ"ג דמדות נפגמה אחת מהן היא פסולה וכולן כשרות ומשמע לרבינו דה"ה לנגע בה ברזל:

ומלבנין את המזבח פעמים בשנה וכו'. שם. כתב הראב"ד וכן מכל העזרות והלשכות שהן קדש עכ"ל. ויש להקשות שכבר כתבתי בסמוך שאבני ההיכל והעזרות אע"פ שצריך שלא יהיה בהם פגם מותר להניף עליהם ברזל שהרי לא אסר הכתוב הנפת הברזל אלא על אבני המזבח ואע"פ שאין מתקנים אותם בפנים בכלי ברזל כדכתיב ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו ה"מ לעשות מלאכה בהם בכלי ברזל בענין שישמע קול הברזל אבל ליגע בהם ברזל אפי' בפנים אין בכך כלום:

הלכה יז

אין עושין מדרגות למזבח. פשוט הוא.

ומה שכתב אלא בונין כמו תל בדרומו של מזבח וכו' והוא הנקרא כבש. בפרק ג' דמדות תנן כבש היה לדרומו של מזבח ובפרק קדשי קדשים (זבחים דף ס"ב:) מייתי לה מקראי.

ומה שכתב והעולה במעלות על המזבח לוקה. פשוט הוא:

וכן הנותץ אבן אחת מן המזבח וכו' לוקה שנאמר ונתצתם את מזבחותם כו'. בסיפרי מניין לנותץ אבן אחת מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרות שהוא בלא תעשה תלמוד לומר ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן לה' אלהיכם ואין לתמוה על רבינו שכתב או מן ההיכל או מבין האולם ולמזבח דמשמע דוקא הני אבל עזרות לא שסמך על מ"ש בפרק ו' מיסודי התורה שהוא עיקר דין זה. ולשון וכן שכתב רבינו אינו מדוקדק.

ומה שכתב דרך השחתה כלומר שאם נותץ כדי לתקן ודאי שרי:

הלכה יח

המנורה וכליה וכו' אין עושין אותם אלא מן המתכת בלבד ואם עשאום של עץ וכו'. בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כ"ח:) תני רב פפא וכו' מנורה היתה באה מן העשת ומן הזהב עשאה של כסף כשרה של בעץ של אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר של עץ ושל עצם ושל זכוכית דברי הכל פסולה ופסק רבינו כרבי יוסי בר יהודה משום דאיתא התם ברייתא סתם דקתני משאר מיני מתכות כשרה ואף על גב דמייתי התם ברייתא אחריתי דקתני כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ורבי יוסי בר

יהודה מכשיר פסק רבינו לפסול משום דמשמע התם דרבים פליגי עליה דרבי יוסי בר יהודה בהא.

ומה שכתב היו הקהל עניים עושים אותם אפילו של בדיל ואם העשירו עושים אותם של זהב בפרק הקומץ רבה שם ובפרק כל הצלמים (עבודה זרה דף מ"ג) [וכן עוד בראש השנה (כ"ד)]:

הלכה יט

אפילו המזרקות והשפודין וכו' אם יש כח בצבור עושים אותם של זהב. בפרק אמר להם הממונה (יומא דף ל"ז) מונבז המלך עשה כל ידות הכלים של י"ה של זהב **ומ"ש אפילו שערי העזרה מחפין אותם זהב אם מצאה ידם**. בפ"ב דמדות (משנה ג') כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חוץ משערי נקנור מפני שנעשה בהם נס:

הלכה כ

אין עושין כל הכלים מתחלתן וכו'. בתוס' פרק שני דמגילה:

ומה שכתב וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהם גבוה רשאי להשתמש בהם הדיוט וכו'. שם גבי העושה תיבה ומטפחות לספר:

אבנים וקורות שחצבן מתחילה לבה"כ וכו'. שם אבנים וקורות שחצבן מתחילה להדיוט אין בונין אותם בהר הבית ומשמע לרבינו דלהדיוט היינו בית הכנסת ולגבי הר הבית הדיוט קרי ליה ויש לתמוה מי דחקו לרבינו לפרש כן ולמה לא פירש דלהדיוט ממש קאמר ואפשר דבדוכתא אחרינא איתיה בהדיא:

פרק ב

הלכה א

המזבח מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם. בפרק קדשי קדשים (זבחים דף ס"ב) ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על מקום המזבח וכו':

הלכה ב

ומסורת ביד הכל וכו' עד כשנברא. בפרקי רבי אליעזר ובמדרשות:

ומ"ש ומשם נברא בב"ר בפסוק וייצר ובירושלמי דנזיר פרק כה"ג:

הלכה ג

מדות המזבח מכוונות הרבה וכו' ואין להוסיף על מדתו וכו'. בריש פרק קדשי קדשים (זבחים דף נ"ח:):

הלכה ד

ומ"ש ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה וכו'. בפרק קדשי קדשים (זבחים דף ס"ב):

הלכה ה

מזבח שעשה משה וכו'. בפרק קדשי קדשים (זבחים דף נ"ט:) תניא ושלש אמות קומתו דברים ככתבן דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר להלן רבוע מה להלן גובהו פי שנים בארכו אף כאן גבהו פי שנים בארכו וכו' א"ל רבי יוסי והלא כבר נאמר ואת קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח מה משכן י' אמות אף מזבח י' אמות וכו' ומה ת"ל וג' אמות קומתו משפת סובב ולמעלה ופירש"י משפת סובב ולמעלה עד מקום הקרנות ולמטה הימנו ו' אמות וגובה הקרנות אמה הרי עשר וידוע דהלכה כרבי יוסי לגבי רבי יהודה ועוד דסתם גמרא בפרק שתי הלחם (מנחות דף צ"ו) כרבי יוסי ופירש"י וג' אמות קומתו במזבח הנחשת כתיב ונאמר להלן רבוע במזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים קומתו אף כאן גבהו פי שנים כארכו הרי י' אמות וכו' משפת סובב ולמעלה עד מקום הקרנות ולמטה הימנו ו' אמות וגובה הקרן אמה ועיין במה שאכתוב לקמן בפרק זה:
ומזבח שעשו בני הגולה וכו'. משנה בפ"ג דמדות (משנה א').

הלכה ו

עשר אמות של גובה המזבח וכו'. בפי"ז דכלים (משנה י') תנן רבי יהודה אומר אמה של בנין בת ששה טפחים ושל כלים ה' ומייתי לה בפ' שתי הלחם במנחות (דף צ"ז) ומייתי עלה קרא דכתיב ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטפח וחיק האמה ואמה רוחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד וכו' חיק האמה זה יסוד אמה רוחב זה סובב וגבולה אל שפתה סביב וכו' אלו הקרנות ופירש"י מדות המזבח מזבח העולה. באמות אמה אמה וטפח באמות בינוניות יהא מאמותיו אמה וטפח דאמותיו והן בשל חמשה דהוה ליה של ששה אמה וטפח באלו. וחיק האמה כלומר באלו אמות אני אומר שיהו בנות חמשה וחיק האמה דהיינו יסוד. אלו הקרנות זרת אמה האחד דמאמצעית האבן מודד והויא זרת לכל רוח דהיינו אמה כל זרת חצי אמה ומסיק התם חיק האמה בגובהה אמה רוחב כניסה ופירש"י חיק האמה בגובהה אותה אמה שמן הרצפה ועד היסוד באמה בת ה'. ואמה רוחב כניסה דסובב באמה בת ה' אבל כניסה דיסוד באמה בינונית. וגבולה על שפתה סביב דגבהו דקרן באמה בת ה' עכ"ל. אבל רבינו מפרש דכי אמרינן ואמה רוחב כניסה אשתי כניסות קאי בין דיסוד בין דסובב דתרווייהו באמה בת ה' טפחים ולפ"ז כי קתני חיק האמה זה יסוד אמה רוחב זה סובב ואסיקנא חיק האמה בגובהה לאו לאפוקי

כניסה היא דכניסה נמי הוי באמה בת ה' אלא לאשמועינן דגובהה באמה בת ה' הוא דאתא וכי קאמר במסקנא ואמה רוחב כניסה היינו בין כניסה דיסוד בין כניסה דסובב: **ומ"ש וגובה כל המזבח נ"ח טפחים**. הכי אמרינן התם בגמרא על פי מה שנתבאר שגובה המזבח עשר אמות וכל אמה בת שש טפחים זולת אמות היסוד ואמות הקרנות שהם בנות חמש טפחים:

הלכה ז

ומ"ש וכך היתה מדתו וצורתו עלה ה' טפחים וכנס ה' טפחים זה יסוד וכו'. בפ"ג דמדות (משנה א') תנן המזבח היה ל"ב על ל"ב עלה אמה וכנס אמה זה יסוד נמצא ל' על ל' עלה ה' וכנס אמה זה הסובב נמצא כ"ח על כ"ח מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ו על כ"ו מקום הילוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ד על כ"ד מקום המערכה ואמרינן עלה בפ' שתי הלחם (מנחות דף צ"ז:) עלה אמה וכנס אמה זה יסוד נמצא ל' על ל' שלשים ושני טפחים הויין כלומר כיון דכניסה דיסוד לא הוי אלא באמה בת ה' פשו טפח מכאן וטפח מכאן ותו עלה ה' וכנס אמה זהו סובב נמצא כ"ח על כ"ח וד' טפחים הוי אלא דכיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה ואע"ג דהא דאמרינן כיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה אתמר למאי דס"ד דחיק האמה כנסה ובתר הכי אסיקנא דחיק האמה כגבהה כבר נתבאר שרבינו סובר דלמסקנא נמי כנסה דיסוד באמה בת ה' טפחים וזהו שכתב רבינו בפי' המשנה פ"ג דמדות מה שאמר נמצא ל' על ל' הוא ל' ושני טפחים על ל' ושני טפחים לפי שלא כנס אלא ה' טפחים כמו שביארנו וכן אמר נמצא כ"ח על כ"ח היינו כ"ח וד' טפחים אלא שהוא לא מנה הטפחים שהוא פחות מאמה כיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה וזה המאמר קיים עכ"ל. כלומר אע"ג דהא דכיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה אתמר למאי דס"ד הוא מאמר קיים דגם למאי דאסיקנא אמרינן הכי. ודע דאפי' לפירוש רש"י אנו צריכין לומר דמתניתין לאו דוקא דהא גם למסקנא כניסה דסובב באמה בת ה' טפחים ואם כן ע"כ כי קתני נמצא כ"ח על כ"ח היינו כ"ח ושני טפחים על כ"ח ושני טפחים אלא דכיון דהוי בציר מאמה לא חשיב ליה ולדעת רבינו דכניסה דיסוד נמי הוי באמה בת ה' טפחים הוה ליה ד' טפחים דלא חשיב להו. ובהשגות רחבו כ"ד אמה וד' טפחים על כ"ד אמה וד' טפחים. א"א אולי אינו כן כי הד' טפחים הם כניסת הקרנות מדפני המזבח עכ"ל. ודבר פשוט הוא שטענת אולי אינה טענה וכל שכן למה שכתבתי דלפירש"י נמי כ"ח על כ"ח לאו דוקא. וכתוב בפרוש ה"ר שמעיה על מתניתין דבסמוך עלה אמה וכנס אמה עלה ה' וכנס אמה הכניסות שנה במשנה אבל עלה שלש זה מקום הקרנות שלא היה שם כניסה לא קא

חשיב ואותן ג' כתובות במקרא וג' אמות קומתו משפת סובב ולמעלה עכ"ל. כלומר דאמרינן בפרק קדשי קדשים לרבי יוסי דנקטינן כוותיה דמאי דכתיב וג' אמות קומתו היינו משפת סובב ולמעלה וכמו שכתבתי לעיל והיינו מקום הקרנות ובסמ"ג מצאתי שהיה כתוב כן במשנה עצמה שהוא גורס במשנה עלה ה' אמות וכנס אמה זהו סובב עלה ג' וכנס אמה זהו מקום הקרנות כלומר וגובה כל קרן אמה הרי עשר אמות גובה המזבח וכיון שכן יש להגיה בדברי רבינו אצל מ"ש ונמצא רחבו כ"ח אמה וד' טפחים על כ"ח אמה וד' טפחים עלה י"ח טפחים וכונס לקרן זוית של הי"ח בנין חלול מרובע לכל ד' קרנות וכך מצאתי בספר מוגה:

הלכה ח

ומ"ש רבינו גובה כל קרן ה' טפחים וריבוע כל קרן אמה על אמה נתבאר בסמוך. **ומ"ש וד' הקרנות חלולות היו מתוכן** שם (זבחים דף נ"ד:) א"ר כהנא אבנים של קרנות חלולות היו שנאמר ומלאו כמזרק כזויות מזבח הכא נמי אבנים שלמות אמר רחמנא אלא דמחית מידי מתותיה ושקיל ליה ופירש"י קרנות של מזבח חלולות היו נקובים נקבים עמוקים בארבעתן שיפול דם החטאת ויבלע לתוכו. כמזרק כזויות מזבח אלמא בית קיבול יש במזרקים. דמחית מידי מתותיה מקלות וקסמים דקים נתן בין חלוקי האבנים וכשיבש הוציאם ונשארו מקומות בנקבים חלולים ולא הוצרך לפגום פגימות לנקבים: **ומ"ש וגובה מקום המערכה י"ח טפחים**. כתב הראב"ד על זה לא ידעתי מהו גובה המערכה וכו'. ובאמת שדבריו בזה תמוהים בעיני שאיך עלה על דעתו לומר דמקום מערכה הוא התפוח. גם מ"ש שהנוסחא המדוייקת רוחב מקום המערכה י"ח טפחים וכו' איני יודע איך אפשר לומר כך שהרי כתב רבינו בסמוך שרוחב המערכה כ"ד אמות וארבע טפחים ונתבאר שהוא משנה וגמרא ואיך יתכן לומר שרוחב מקום המערכה י"ח טפחים כמו שכתב הראב"ד שהיא הנוסחא המדוייקת גם מ"ש ושני הטפחים הם שפיחתו משתי הקרנות ברחבן ואולי יש לומר שאותם שני טפחים היו פגימה וכו' איני יכול ליישבו דרבינו מיירי בגובה ואותם שני טפחים הם ברוחב ומה ענין זה לזה. ומה שכתב אחר כל זה התבוננתי מדבריו שהוא קורא מן הסובב ולמעלה מקום מערכה מי יתן ואדע מאחר שהתבונן וירד לסוף דעתו למה לו לכתוב לנו מה שעלה בדעתו קודם שהתבונן בדבריו ומה גם בהיותם דברים תמוהים. ומה שסיים הראב"ד וזהו שכתב וגובה מקום מערכה י"ח טפחים שהם שלש אמות ולמעלה במזבח של משה כתב כמו כן בזה הלשון כי בלשון אחרת ידבר אל העם הזה ומשנה לשון חכמינו עכ"ל. מ"ש ולמעלה במזבח של משה כתב כמ"כ בזה הלשון כלומר שכתב למעלה מזבח שעשה

משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה ושעתיד להעשות כולם י' אמות גובה כל אחד מהם וזה הכתוב בתורה וג' אמות קומתו מקום המערכה בלבד ולשם כתב כהוגן שהזכיר אמות וכאן שינה לשונו להזכיר טפחים ואני אומר דרבינו תנא דווקנא הוא ומפני שאמות גובה המזבח קצתם בנות חמש טפחים כמו שנתבאר הוצרך לכתוב מדת כל דבר גובה המזבח בלשון טפחים להודיענו באי זה מקום נמדד באמה בת ה' טפחים ובאי זה מקום נמדד באמה בת ששה יגמלהו ה' כצדקו שהאיר עינינו.

ומ"ש רבינו נמצא חצי גובה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסובב מבואר ממה שקדם:

הלכה ט

ומה שכתב וחוט של סיקרא היה חוגר באמצע המזבח להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. משנה בפ"ג דמדות (משנה א').

ומ"ש נמצא גובהו מן הארץ עד מקום המערכה ט' אמות פחות טפח. הוא פשוט ממה שנתבאר שאמות גובה היסוד היתה בת ה' ומשם עד הסובב ה' אמות בנות ששה וגובה מקום המערכה ג' אמות בנות ו' שהם ט' אמות בנות ו' טפחים פחות טפח:

הלכה י

יסוד המזבח וכו'. בפ"ג דמדות תנן היסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת ובפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ"ג:) אמרי' קרן מזרחית דרומית לא היה לו יסוד מ"ט אמר ר' אלעזר לפי שלא היתה בחלקו של טורף דאמר רב שמואל בר רב יצחק מזבח אוכל בחלקו של יהודה אמה ופי' רש"י טורף בנימין דכתיב ביה זאב יטרף שנתנבא עליו יעקב בבקר יאכל עד באחסנתיה יתבני מדבחא ואותה הקרן לא היתה בחלקו כדמפרש ואזיל וכו' מזבח היה אוכל בחלקו של יהודה אמה אמה במזרחו אמה בדרומו כל הארך וכו' על פני כל המזרח שכשמגיע לקרן מזרחית צפונית היתה כלה בסמוך לקרן אמה כל הארך בעובי האמה אלא שלא היתה אמה שבמזבח על פני כל המזרח וכו' וכן אכילת האמה הדרומית לא היתה מהלכת על פני כל הדרום שכשמגעת לקרן דרומית מערבית כלה בסמוך לקרן אמה כדתנן היסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב ואוכל במזרח אמה אחת ובדרום אמה אחת נמצא יסוד לשלשת הקרנות ובתר הכי (דף נ"ד) אמרינן רב אמר בבנין ולוי אמר בדמים ופירש"י בבנין בקרן דרומית מערבית בנו יסוד אמה בארך הדרום וחדלו להם כל הדרום וכל המזרח עד אמה סמוך לקרן צפונית מזרחית כדתנן אוכל במזרח אמה ובדרום אמה ולוי אמר בדמים יסוד היה על פני כל המזרח אבל לא נותנים דמים בחלקו של יהודה ופסק רבינו כרב משום דפשטא דמתניתין כוותיה. ומוקי בגמרא אליבא דרב

מתני' דהמזבח ל"ב על ל"ב מן הצד ופירש"י מן הצד לאו בארבעת רבעיו חשיב אלא מצד צפון היה ל"ב אבל מזרח ודרום לא היה אלא ל"א על ל"א דקרן דרומית מזרחית חסרה לה אמה לדרום ואמה למזרח ומותיב בגמרא לרב מדתניא כיצד בונים את המזבח מביא מלבן ל"ב על ל"ב וגובהו אמה ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וקוניא וזפת וממחה ושופך וזהו מקום יסוד כלומר אלמא יסוד בולט בו מד' רוחותיו ומשני דגייז ליה אבנים שלימות כתיב דמחית מידי מתותיה ושקיל ליה ופירש"י דגייז ליה לאחר שיבש סתר הבנין מעל חלקו של יהודה ופרכינן והא אבנים שלימות כתיב שיהא חלק ולא פגימות וא"א לסתירה להיות חלקה. דמנח מידי תותיה כלומר במקומו על כנגד חלקו של יהודה הניח עץ ארוך ועביו כעובי המלבן וחלק בתוך המלבן ולא יכול להדביק עם חלוקי האבנים ע"י שפיכת המיחוי של סיד ושל קוניא ולכשיבש קצת נטלו ונשאר מקומו חלק:

הלכה יא

ובקרן מערבית דרומית וכו' עד ומנקין אותו. משנה בפרק שלישי דמדות (משנה ב') ולשון המשנה שהדמים הניתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי יורדים בהם ומתערבין באמה ויוצאים לנחל קדרון. ופי' ה"ר שמעיה שהדמים הניתנים על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי באותה אמה שהיסוד אוכל בדרום. וכתב שם רבינו כבר נתבאר ששירי הדם יש מהם ששופכים על יסוד מערבית ויש מהם ששופכים על יסוד דרומית לפיכך נתן הב' נקבים בקרן מערבי דרומי עכ"ל. ובכן יהי' פשוט לפניך מה ששנינו מתערבין:

הלכה יג

וכבש היה בנוי לדרומו של מזבח וכו'. גם זה משנה שם (משנה ג') ובפרק קדשי הקדשים (דף ס"ב:) מייתי מקראי דכבש בדרום ותניא במכילתא לא תעלה במעלות על מזבחי עשה כבש למזבח שלא יעשה מדרגות שגורמים לגילוי ערוה מחמת הרחבת הפסיעות אין לי אלא עליה ירידה מניין ת"ל אשר לא תגלה ערותך עליו:

ומה שכתב והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד המזבח ופורח ממנו אמה על היסוד ואמה על הסובב. בפרק קדשי הקדשים רמו מתני' אהדדי דתני חדא כבש היה לדרומו של מזבח ארך ל"ב והמזבח ל"ב ארך הרי ארך המזבח והכבש ס"ד וכי מני להו אהדדי בפרק ה' דמדות (משנה א') הכבש והמזבח ס"ב והא ס"ד הוי תופסין בקרקע העזרה והתם לגבי תפיסת הקרקע מני להו ומשני נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סובב ופירש"י שראש הכבש פורח ועולה על [שתי אמות של] כניסת היסוד והסובב [מגיע לראש המזבח] ונמצאו שתי אמות העליונות שלו נבלעות בל"ב אמות [של מזבח] ובפרק

איזהו מקומן (זבחים דף נ"ד) מקשה לרב דאמר דהא דתניא מזרחית דרומית לא היה לו יסוד בבנין מדקתני פורח אמה על יסוד מכלל דאיכא כניסת היסוד לדרום דהא כבש לדרום הוא ומשני אימא כנגד אמה יסוד ופירש"י כנגד מקום שהכניסה ראויה להיות ולא שהיתה שם ומיהו שתי אמות נבלעות לתוך ל"ב של מזבח שהיה נכנס לתוך הפנימי שכנגד בליטה שהיסוד התחיל לאכול בה בדרום אמה אחת:

ומה שכתב ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים למזבח בזריקה. בפרק קדשי הקדשים (דף ס"ב:) שאל ר"ש בר יוסי בן לקוניא את ר' יוסי אומר היה רשב"י אויר יש בין כבש למזבח א"ל ואתה אי אתה אומר כן והלא כבר נאמר ועשית עולתיך הבשר והדם מה דם בזריקה אף בשר בזריקה א"ל שאני אומר עומד בצד מערכה וזורק כשהוא זורק למערכה דליקה הוא זורק או למערכה שאינה דליקה זורק הוי אומר למערכה דליקה הוא זורק התם משום דלא אפשר רב פפא אמר כי דם מה דם אויר קרקע מפסיקו אף בשר אויר מפסיקו ופירש"י אויר יש בין כבש למזבח שלא היה ראש הכבש נוגע במזבח אלא אויר מעט מפסיק בינתים וכו'. מה דם עולה שעומד בארץ וזורק מן הכלי כדכתיב וזרקו אף בשר בזריקה אלמא אויר יש ומחמת האויר הוא זריקה שעומד בכבש וזורק אל עבר האויר למערכה וכו' שאני אומר בצד המערכה בראש המזבח [וזורק] ולהכי אתא קרא. א"ל כשהוא זורק למערכה דליקה הוא זורק וכו' כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דע"כ הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דולקת שם אלא הימנו והלאה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דע"כ כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש אויר בין כבש למזבח. רב פפא אמר לא מצית אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד בצד המערכה וזורק דהפסקת אויר רצפה בעינן כי דם מה דם אויר קרקע הרצפה מפסיק בינו למזבח אף בשר וכו':

ומה שכתב וגובה הכבש תשע אמות פחות שתות עד כנגד המערכה. זה פשוט ממה שנתבאר שגובה המזבח עד ראש המערכה למעלה ט' אמות וכולם באמה בת ו' טפחים חוץ מאמה יסוד שהיא באמה בת ה':

הלכה יד

ומ"ש ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו שבהם פונים ליסוד ולסובב ומובדלים מן המזבח כמלא נימא. מימרא דרב יהודה בפרק קדשי הקדשים ומסיים בה משום שנאמר סביב ורבי אבהו אמר רבוע ופירש"י שני כבשים קטנים יוצאים מן הכבש וכו' אותו שפונין בו לסובב יצא במזרחו של כבש לימין ויוצא ומתחיל בשיפולו של כבש ונמשך

ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד יוצא למערבו להוליך בו שירים של חטאת שיורד מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל לצאת בשיפולו של כבש רחוק מן המזבח כדי שיהא נוח לשפע ולירד ליסוד. משום שנאמר סביב שיהא היקף למזבח כל דהו ואי היה מחוברין שוב אין היקף אפילו כחוט:

ומ"ש וחלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת שבה נותנין פסולי חטאת העוף וכו'. במשנה פרק ג' דמדות ורבובה היתה לו במערבו וכו' ששם היו נותנים פסולי חטאת העוף. וכתב הראב"ד על דברי רבינו א"א לא כי אלא החלון לבד והרבובה לבד וכך היא שנויה במסכת מדות עכ"ל. ושותיה דמר לא ידענא שאין במסכת מדות זולת המשנה שכתבתי בסמוך ורבינו כתב בפי' המשנה דאיתא בתוספתא בזבחים חלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת ששם זורקין פסולי חטאת העוף עד שתעובר צורתה ותצא לבית השריפה עכ"ל. והוא הלשון שהעתיק פה תיבה בתיבה. ולשון רבובה פירש ה"ר עובדיה שהוא כמו נבובה כלומר שהיתה חלולה:

הלכה טו

ושני שלחנות היו במערב הכבש אחד של שיש וכו'. בפרק ששי דשקלים (משנה ד'):

הלכה טז

כשבונין המזבח וכו' עד וישארו הקרנות חלולים. הכל בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ"ד ע"א וב') ונתבאר בפרק זה. ופירש"י מלבן דפוס מרובע עשוי מד' קרשים. קוניא ניתוך אבר כעין שעושים לציפוי כלי חרס שקורין פלומי"ר:

הלכה יז

ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורבועו מעכבין וכו'. בפרק קדשי הקדשים (דף ס"ב) תנו רבנן קרן וכבש ויסוד וריבוע מעכבין מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין מנא ה"מ אמר רב הונא אמר קרא המזבח כל מקום שנא' המזבח לעכב ופירש"י וריבוע אם אין המזבח מרובע. בכל מקום שנא' המזבח לעכב דהמזבח משמע כשהוא כן הוא דמיקרי מזבח ואי לא לא ובקרן כתיב קרנות המזבח וביסוד כתיב אל יסוד המזבח ובכבש כתיב אל פני המזבח והוא הכבש שהוא פניו של מזבח שעולין לו דרך שם כי היכי דחשיב צד מזרחית פני אהל מועד מחמת שהפתח שם ובריבוע כתיב רבוע יהיה המזבח. ואהא דתניא מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין אמר רבי מני ובלבד שלא יפחתנו ממזבח שעשה משה וכמה אמר רב יוסף אמה מחכו עליה חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המזבח א"ל אביי דילמא מקום מערכה קאמר מר אמר

ליה מר דגברא רבא הוא ידע מאי קאמינא ופירש"י דילמא מקום מערכה קאמר דהוי אמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטים בו אמתיים לכל צד פש ליה אמה על אמה:

הלכה יח

מזבח שנפגם מבניינו וכו'. בפ"ק דחולין (דף י"ח) אמרינן דפגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן מיתיבי כמה פגימת המזבח רשב"י אומר טפח ראב"י אומר כזית ל"ק הא בסידא הא באבנא ופירש"י באבנא כל דהו דכתיב אבנים שלימות ופסק רבינו כרשב"י משום דמאריה דגמרא הוא טפי מראב"י ואע"ג דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי אפשר דה"מ במשנה אבל לא בברייתא:

פרק ג

הלכה א

המנורה מפורשת צורתה בתורה וכו' נמצאו כל הגביעים כ"ב וכו'. ברייתא בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כ"ח) ובגמרא בשלמא גביעים כ"ב דכתיב ובמנורה ד' גביעים וכתיב ג' גביעים משוקדים בקנה ד' דידה וי"ח דקנים הא כ"ב כפתורים נמי י"א כפתורים תרי וששה דקנים וכפתר וכפתר וכפתר הא י"א אלא פרחים ט' מנ"ל פרחיה תרי וששה דקנים תמניא הוו אמר רב שלמן כתיב עד פרחה ופירש"י י"ח דקנים דכתיב ג' גביעים משוקדים בקנה האחד. כפתוריה דמנורה גופה תרי ושית דקני דיש בכל קנה וקנה כפתר דכתיב ג' גביעים משוקדים בקנה האחד הרי ח' וכפתר תחת שני הקנים וכן לשנים האחרים וכו'. עד פרחה ריבה לך הכתוב חד פרח:

ומ"ש והכל משוקדים. כתב הר"י קורקוס ז"ל שכתב כן רבינו מדאמרינן בפרק הוציאו לו (יומא דף נ"ב:) ה' מקראות אין להם הכרע ואחד מהם משוקדים דמספקא לן אי קאי אגביעים או אכפתוריה ופרחיה ולכך מפרש אתרוייהו דמספיקא עבדינן כולהו משוקדים שאף אם יעשו משוקדים ואין צריך להיות משוקדים אין בכך הפסד אבל אם יניח מלעשות משוקדים אם צריך משוקדים איכא קפידא עכ"ל.

ומ"ש וכולן מעכבין זה את זה ואפילו חסר א' מהמ"ב מעכב את כולן. בתוספתא פ"ו דמנחות גביעיה כפתוריה ופרחיה מעכבין זה את זה:

הלכה ד

במה דברים אמורים בשעשאה של זהב וכו'. בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כ"ח) ויליף להו מקראי ופירש רש"י מן העשת עשייתה חתיכה שלימה ומכה בקורנס עד שיצאו ממנה כל כליה:

ומ"ש אם היתה חלולה נראה לפרש דהיינו לומר שאינה מקשה:

הלכה ה

ומה שכתב ואין עושין אותה מן הגרוטאות וכו'. בפרק הקומץ רבה ויליף לה מקרא ופירש"י גרוטאות זהב שבור:

הלכה ו

המלקחיים והמחתות וכלי השמן וכו'. בפ' שתי מדות (מנחות דף פ"ח) תניא מנורה ונרותיה באות מן הככר ואין מלקחי' ומחתותיה מן הככר רבי נחמיה אומר מנורה היתה באה מן הככר ולא נרותיה ומלקחיה ומחתותיה באות מן הככר במאי קא מיפלגי בהאי קרא דתניא ככר זהב טהור יעשה אותה למדנו למנורה שבאה מן הככר מניין לרבות נרותיה ת"ל את כל הכלים האלה יכול שאני מרבה אף מלקחיה ומחתותיה ת"ל אותה דברי ר' נחמיה קשיא דר' נחמיה אדר' נחמיה תרי תנאי ואליבא דר' נחמיה ר' יהושע בן קרחה אומר מנורה באה מן הככר ואין מלקחיה ומחתותיה ונרותיה באים מן הככר ואלא מה אני מקיים את כל הכלים האלה שהיו כלים של זהב ואמרינן בגמרא דאמוראי סברי כמ"ד מנורה ונרותיה באות מן הככר ומש"ה פסק רבינו כן.

ומה שכתב רבינו שהרי נאמר במנורה זהב טהור וחזר ואמר ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור וכו'. מצאתי כתוב דאיתיה בברייתא דמלאכת המשכן פ"ט:

הלכה ז

שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה וכו'. משנה בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כ"ח).

ומ"ש בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות הכי אמרינן בגמרא ואימא נמי באה זהב באה קנים אינה באה זהב אינה באה קנים ההוא פמוט מיקרי.

ומ"ש וכל הנרות קבועים בקנים כך פירש"י שבעה נרותיה בראש כל קנה וקנה היה נר אחד כעין בזך ושם נותנין השמן והפתילות:

הלכה ח

ומ"ש ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה כולם פניהם לנר האמצעי שעל קני מנורה וכו'. בפרק שתי הלחם (מנחות דף צ"ח:) תניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי נר אמצעי ופירש"י האמצעי עומד על גופה של מנורה והשאר על הקנים ומשמע קרא אותן שעל הקנים מצודדות כלפי אותה של מערב.

ומ"ש וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדשי הקדשים והוא הנקרא נר מערבי. יתבאר לקמן בפרק זה:

הלכה ט

הגביעים דומים לכוסות וכו' עד נשתיירו ג' טפחים שבהם ג' גביעים כפתור ופרח. הכל ברייתא בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כ"ח:).

ומ"ש כמין תפוחים כרותיים. פירש"י שם מקום:

הלכה יא

ואבן היתה לפני המנורה וכו'. משנה בסוף פ"ג דתמיד (כ"ט:):

הלכה יב

השלחן היה ארכו י"ב טפח ורחבו ששה. בפרק שתי הלחם (מנחות דף צ"ו) תנן השלחן ארכו עשרה ורחבו חמשה וכו' דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר השלחן אורכו י"ב ורחבו ששה ופירש"י ארכו י' ורחבו ה' כדכתיב אמתים ארכו ואמה רחבו ור' יהודה לטעמיה דאמר אמת כלים באמה בת חמשה וכו' ורבי מאיר לטעמיה דאמר כל האמות היו בינוניות וצריך טעם למה פסק כר' מאיר ואפשר שטעמו מפני ששנינו שם במשנה דאבא שאול ס"ל כוותיה.

ומ"ש והיה מונח ארכו לאורך הבית וכו' וכן שאר כל הכלים ארכן לארכו של בית. משנה שם:

ומ"ש חוץ מן הארון שהיה ארכו לרוחב הבית. שם (דף צ"ח) תנו רבנן כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית חוץ מארון שארכו לרחבו של בית וכו' מדבדיו כך היו מונחין ובדיו מנ"ל דתניא ויאריכו הבדים יכול לא היו נוגעים בפרוכת ת"ל ויראו אי ויראו יכול יהו מקרעין בפרוכת ויוצאין ת"ל לא יראו החוצה הא כיצד דוחקין ובולטין בפרוכת ודומין כמין שני דדי אשה שנאמר צרור המור דודי לי בין שדי ילין ומנ"ל דבדיו לפותיא דארון הוו יתבי דילמא לארכו דארון הוו יתבי אמר רב יהודה תרי גברי באמתא ופלגא לא מסתגי להו ומנ"ל דבארבעה הוו דרו להו דכתיב ונסעו הקהתים תרי נושאי המקדש נמי תרי. ופירש"י כל הכלים כגון שלחנות ארכן לארכו של בית ממזרח למערב וכו'. [ובדיו] מנ"ל דכך היו בדיו מונחים ממזרח למערב וכו'. פרכת היתה פרוסה בפתח בית קדשי הקדשים וכו'. כמין שני דדי אשה אלמא בדים ממזרח למערב קיימי ראשן אחד למערב וראשן אחד למזרח בתוך הפתח וש"מ רחבו של ארון ממזרח למערב שהיה ארכו של בית. תרי גברי באמתא ופלגא אי הוו בדים לארכו לא היה בין בד לבד אלא שתי אמות ומחצה עכ"ל:

ומ"ש וכן נרות המנורה היו כנגד רוחב הבית בין הצפון ובין הדרום. בפרק שתי הלחם (מנחות דף צ"ח:) אמרינן דרבי סבר דמנורה מזרח ומערב ור' אלעזר בר' שמעון סבר

צפון ודרום ואמרינן דטעמא דרבי משום דכתיב בנר מערבי יערוך אותו לפני ה' מכלל דכולהו לאו לפני ה' ואי ס"ד צפון ודרום כולהו נמי לפני ה' נינהו ור' אלעזר בר' שמעון וכו' הא כתיב יערוך אותו דמצדד להו אצדודי דתניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי צד אמצעי. ופירש"י מזרח ומערב הג' קנים במזרח והשלשה במערב. מדכתיב בנר מערבי לפני ה' דכתיב יערוך אותו וכו' לפני ה' דמשמע אותו לפני ה' ואין אחר לפני ה' אלמא חד הוא דהוי כלפי מערב לצד בית קדשי הקדשים אלמא מזרח ומערב היו מונחים והחיצון של צד מערב קרי ליה נר מערבי דאי בצפון אשתכח דכולהו פי הפתילות שוות למערב וכו'. והכתיב אותו דמשמע א' לפני ה' ותו לא. מצדד להו אצדודי לעולם צפון ודרום מנחי ואפ"ה ליכא אלא חד כלפי מערב והיינו אמצעי שפי הפתילה כלפי מערב ושאר הפתילות מצודדות פיהן כלפי האמצעי שג' של צד צפון מצודדות כלפי דרום ושלשה של צד דרום מצודדות כלפי צפון. אל מול פני המנורה אמצעי עומד על גופה של מנורה והשאר על הקנים ומשמע קרא אותן שעל הקנים מצודדות כלפי אותם של מערב. ובר"פ במה מדליקין (שבת דף כ"ב: ד"ה נר מערבי) כתב רש"י למ"ד מזרח ומערב היו מונחים סדר הקנים קרי מערבי נר שני שבצד החיצון שהוא במזרח ולמ"ד צפון ודרום [היו] מונחים האמצעי קרי מערבי על שם שהיה פיו כנגד מערב וכל שאר נרות כלפי האמצעי דכתיב אל מול פני המנורה דהיינו אמצעי יאירו וגו' של צפון היו פונים לדרום ושבדרום פונים לצפון. נרות לוצ"ש של זהב עכ"ל. ואע"ג דהלכה כרבי מחבירו פסק רבינו כר' אלעזר בר' שמעון משום דקרא דאל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מסייע ליה, ואין לומר שטעם רבינו משום דהוה עדיף מיניה בתורה כדאיתא בפ' הפועלים שאף ע"פ כן לא יצא מגדר חבירו ותדע שהרי בפ"ח מהלכות כלי המקדש פסק כרבי לגבי ר"א בר' שמעון:

וכתב הראב"ד וכן נרות המנורה היו כנגד רוחב הבית בין הצפון והדרום. א"א זה הוא מחלוקת תנאים וכו'. ומשנה זו פ"ג דתמיד ומדקתני נרות מזרחיים משמע ודאי דאתיא כמ"ד מזרח ומערב היו מונחים דאילו למ"ד צפון ודרום לא שייך למיתני מזרחיים ולא מערביים אלא צפוניים או דרומיים ואין מזה השגה על רבינו שהוא סובר שמשנה זו כרבי ולא קי"ל כוותיה וכ"כ רבינו בפירוש המשנה ואין להקשות דסתם מתני' דפרק שתי הלחם אתיא כרבי דקתני כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית דההוא כללא לאו דוקא דהא ארון לכ"ע ארכו לרחבו של בית כמו שנתבאר ואדרבה יש להוכיח דאתיא כר"א בר"ש ותנא ושייר ארון ונרות דאי כרבי דלא שייר אלא ארון קשיא מאי שייר דהאי שייר:

הלכה יג

ארבעה סניפין של זהב היו לשלחן וכו'. משנה בפרק שתי הלחם (מנחות דף צ"ו) ופירש"י מפוצלים לתת ראשי הקנים באותם פיצולים והרבה פיצולין יש בהם למנין הקנים.

ומ"ש והם הנאמרים בתורה וקשותיו שם בגמרא ופירש"י על שם שמקשה הלחם ומחזקו שלא ישבר:

הלכה יד

ומ"ש וכ"ח קנים של זהב כל אחד מהם כחצי קנה חלול היו לו וכו'. משנה שם (דף צ"ו). **ומה שכתב והם הנקראין מנקיותיו**. שם בגמרא (דף צ"ז) ופרש"י על שם שמנקים את הלחם מעיפוש.

ומ"ש ושני הבזיכין שמניחים בהם הלבונה וכו' הן הנקראים כפותיו והדפוסים שעושין בהם לחם הפנים הם הנקראים קערותיו. גם זה שם בגמרא:

הלכה טו

אלו הארבעה עשר קנים וכו' עד נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה ומערכה. ברייתא שם ומסיים בה העליונה אינה צריכה אלא שנים לפי שאין עליה משאוי התחתונה אינה צריכה כל עיקר לפי שמונחת על טהרו של שלחן ופירש"י לפי שאין משוי עליה שיכבידנה על שלמטה הימנה. על טהרו של שלחן ולא מיעפש:

הלכה טז

ושני שלחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית וכו'. גם זה שם במשנה (דף צ"ט:):

הלכה יז

מזבח הקטרת היה מרובע אמה על אמה. מפורש בתורה בסוף פרשת תצוה אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ובפרק שתי הלחם (מנחות דף צ"ז) ובפרק קמא דעירובין (דף ד') אמרי' דהוה אמה בת ה' טפחים ואיני יודע למה השמיטו רבינו.

ומ"ש והוא נתון בהיכל מכוון בין הצפון לדרום וכו'. בפ"ג דיומא (דף ל"ג:) שלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעא ונוקמיה להדייהו כיון דכתיב ואת המנורה נוכח השלחן בעינן דחזו אהדדי ופירש"י משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה כמדת השלחן דהא כתיב נכח השלחן זה בצד זה. כלפי חוץ כלפי מזרח לצד פתח ההיכל. לוקמיה בהדייהו מכוון בינייהו ולמה נמשך לחוץ:

ומ"ש ושלשתן היו מונחים משליש ההיכל ולפנים וכו'. תוספתא פרק ב' דיומא:

הלכה יח

הכיור היו לו שנים עשר דד וכו'. בס"פ אמר להם הממונה (יומא דף ל"ז) תנן בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור שלא היו לו אלא שנים ובגמרא תנא כדי שיהו שנים עשר אחיו הכהנים העוסקים בתמיד מקדשין ידיהם ורגליהם בבת אחת.

ומ"ש ומוכני עשו לו שיהיו בה המים תמיד וכו'. שם משנה אף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה ובגמרא מאי מוכני אמר אביי גילגלא דהוה משקעא ליה ופירש"י מוכני מפרש בגמרא גלגל לשקעו בו בבור שהיו מימיו מחוברים למימי הכיור ואי לא הוו מיפסלי בלינה לפי שקדשו בכלי ולאו כבוד הוא ליפסל מים קדושים. ורבינו כתב בפירוש המשנה הכיור מכלל כלי שרת וכשהיו בו מים נתקדשו ונפסלו בלינה וזה עשה כלי סביב לכיור והיו בו המים תמיד והיו שותתין מאותו כלי לכיור כדי הצורך ראשון ראשון ואותו הכלי היה נקרא מוכני עכ"ל. וכך הם דבריו כאן ונראה שהוא מפרש גלגלא דהוה משקעא ליה היינו לומר שעשה כלי עגול כגלגל סביבות הכיור שהיה הכיור משוקע בתוכו וכשהיו רוצים היו פותחין פי אותו כלי והמים שותתין ממנו לכיור כדי הצורך ראשון ראשון. ועל דרך זה יש לפרש מה שאמרו בפ"ב דזבחים (דף כ') כיור שלא שיקעו מבערב מקדש ממנו לעבודת לילה ולמחר אינו מקדש והראב"ד הורגל על פירוש רש"י ולכך תמה על דברי רבינו וכתב עליו בהשגות דברים זרים אני רואה בכאן וכו' ויש לתמוה עליו דאטו מפני שהוא מקובל כפי' רש"י מי שפירש פירוש אחר דבר זר יאמר לו וגם על מה שכתב מפורש ביומא ובזבחים יש לתמוה שאין פירושו מפורש בגמרא יותר מפירוש רבינו:

ודע שרבינו כתב בפ"ה מהלכות ביאת המקדש מי כיור נפסלין בלינה וכיצד היו עושים משקעים אותו במי מקוה או [במי] מעיין ולמחר מעלין אותו וממלאין אותו כל יום בבקר עכ"ל. נראה מדבריו אלה שהם כפירוש רש"י והראב"ד ואפשר שרבינו מפרש שני הפירושים וכאן כתב האחד ושם כתב האחר:

פרק ד

הלכה א

אבן היתה בקדש הקדשים וכו'. מ"כ דאיתיה במלאכת המשכן פ"ד.

ומה שכתב ונגנז עמו מטה אהרן והצנצנת וכו'. בפ"ק דכריתות (דף ה:) ובפרק שלישי דהוריות (דף י"ב) ובפרק חמישי דיומא (דף נ"ב) משנגנז ארון נגנז צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן שקידיה ופרחיה וארגז ששגרו פלשתים דורון לאלהי

ישראל ומי גנזו יאשיהו מלך יהודה גנזו שנאמר ויאמר ללוים המבינים כו' תנו את ארון הקדש וכו' ופירש"י בכריתות תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה כי אין לכם משא בכתף וגרסינן בשקלים ירושלמי פ"ו אמר להם אם גלה עמכם לבבל שוב אין אתם מחזירים אותו בכתפיכם וגנזו.

ומ"ש ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבים ברוח הקדש וכו' עד כדי שלא יהא מחוסר בגדים. כ"כ התוספות ספ"ק דיומא. והראב"ד כתב לא היו משיבים א"א והלא אורים ותומים ורוח הקדש וכו' טעמו דתניא בספ"ק דיומא (דף כ"א ע"ב) אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים ופרש"י ארון וכפורת וכרובים כולה חדא מילתא ושכינה לא שרתה בו ורוח הקדש לא היתה בנביאים משנת שתים לדריוש ואילך עכ"ל. ורבינו אפשר דחשיב ארון וכפורת וכרובים בתלתא ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים לא חשיב להו אלא בחדא ואפילו את"ל דחשיב לארון וכפורת וכרובים בחדא ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים בתלתא ל"ק שרבינו מפרש דרוח הקדש היינו נבואה שנסתלקה מהנביאים משנת שתים לדריוש וזהו חסרון גדול בישראל שלא היו נביאים להוכיחם בדבר ה' ועוד היה להם חסרון אחר שחסרו גם כן תשובת אורים ותומים. ומ"ש עוד הראב"ד שאינו מחשבון הבגדים טעמו שהוא קורא אורים ותומים לשם המפורש שהיו נותנין בין כפלי החשן כדכתיב ונתת אל החשן את האורים ואת התומים ורבינו קורא פה אורים ותומים לחשן בדרך השאלה:

הלכה ב

בבית ראשון היה כותל מבדיל וכו'. בפרק הוציאו לו (יומא דף נ"א:) וכתב רש"י דבמקדש שני לא בנו אותו כותל מפני שהיה גבוה מאה אמה ועביו לא היה אלא אמה דאינה יכולה לעמוד בגובה ק' אמה ולהוסיף על עביה א"א דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל והם דברי הגמרא בפרק קמא דבתרא (דף ג'):

ומ"ש רבינו וכיון שבנו בית שני נסתפק להם וכו'. בירושלמי דכלאים פ"ח (הלכה ד') אמה טרקסין מה מבפנים או מבחוץ אמר ר' יוסי מן מה דכתיב וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל לפני הדא אמרה מבפנים אמר ליה רבי מנא והכתיב ויעש את בית קדש הקדשים עשרים אמה ארך ועשרים אמה רוחב הדא אמרה מבחוץ:

ומ"ש רבינו אבל במקדש ראשון לא היה שם אלא פרוכת אחת וכו' נראה דלמשכן קרי מקדש ראשון דאילו בבית ראשון לא היה פרוכת אלא כותל:

הלכה ג

ההיכל שבנו בני הגולה וכו' עד הרי הכל ק' אמה. משנה בפרק ד' דמדות (משנה ו'). ובהשגות א"א לא האיר ולא הזהיר וכו'. ואני אומר שהמנהג בארץ תוגרמה בבנין בית השרים לעשות גג מנסרים מצויירים בציורים והוא הנקרא טבא"ן ולמעלה ממנו התקרה העיקרית שהיא מגולית לאויר השמים וחלל בין הטבא"ן ובין אותה תקרה העיקרית ואם לפעמים תדלף אותה תקרה העיקרית ירד הדלף באותו חלל על גבי הטבא"ן ולכך נקרא אותו חלל בית דילפא והטבא"ן נקרא כיור והיה גובהו אמה וכן כתב רבינו בעצמו בפירוש המשנה היה נהוג אצלם בבניינם לעשות לבית שני קירויים קירוי למעלה מחבירו ונותנים בין שניהם מעט הרחקה וקורים אותו החלל בית הדילפא על שם הדלף כדי שאם יטיף הקירוי העליון יעמדו המים באותו החלל:

ודע שהר"ר שמעיה פירש במשנה האוטם שש אמות המפתן גבוה מהארץ שש אמות בבנין אטום חומה סתומה וצריך לומר מעלות היו באולם שמהם עולים על המפתן ומורדות בהיכל לירד בהן מהמפתן עכ"ל. וטעמו מפני שאם האוטם הוא היסוד המובלע בקרקע לא היה לתנא למנותו בכלל רום ההיכל. אבל רבינו פירש שם אוטם הוא בנין אטום שבונין בגוף הקרקע יסוד ועליו מעמידים הכתלים עכ"ל נראה שהאוטם היה כולו מובלע בקרקע. וכאן כתב כמו יסוד לו ויש לדון בדבריו לומר שסובר שלא היה האוטם הזה מובלע בקרקע וכדברי ה"ר שמעיה:

הלכה ד

מן המערב למזרח מאה אמה וכו'. נוסחת הדפוס שבספרי רבינו כתובה בטעות והילך הנוסחא הנכונה ובין כותל שני ושלישי שש אמות ובין כותל שלישי ורביעי שש אמות ואלו המדות הן של עובי הכותל וכו' ובמקום שכתוב עשר אמות והאולם צריך למחוק ג' תיבות אלו ולכתוב והאולם י"א אמה ולכתוב אחריו ועובי כותל האולם חמש אמות וכל זה משנה שם (משנה ז') מן המזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש והאולם י"א כותל ההיכל שש ותוכו ארבעים אמה טרקסין עשרים אמה בית קדשי הקדשים כותל ההיכל שש והתא שש כותל התא חמש מן הצפון לדרום ע' אמה כותל המסבה ה' והמסבה ג' כותל התא ה' והתא ו' כותל ההיכל ו' ותוכו עשרים אמה כותל ההיכל ו' והתא ו' וכותל התא ה' ובית הורדת המים ג' אמות והכותל ה' אמות האולם עודף עליו ט"ו אמה מן הצפון וט"ו מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונזין את הסכינים. וכתב רבינו בפירוש המשנה בפרק הנזכר על מה ששנינו שם במשנה שלישית ול"ח תאים היו שם ט"ו בצפון וט"ו בדרום ושמנה במערב שבצפון ושבדרום

ה' על גבי ה' וה' על גביהן ושבמערב ג' על גבי ג' ושנים על גביהן כשתסתכל בצורת ההיכל שציירנו תמצא בצפון ה' הרחקות והם כותל מסבה ומסבה וכותל התא והתא וכותל ההיכל וכמותם בדרום לפיכך אמר שעל אלו ה' הרחקות היו חמשה תאים ועל ה' תאים [חמשה] וכיוצא בו היה בדרום ואל יטעך שקראם כותל מסבה ומסבה וכותל התא והתא וכותל ההיכל אחר כך חזר וקראם כולם תאים לפי שההרחקה שיש בין שני הכתלים הוא התא וכולם תאים אבל בכותל המסבה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל סתום אלא שני כתלים וביניהם הרחקה (כמו שציירנו) ולקצת התאים היו שמות כגון שקרא השורה התחתונה מהם מסבה ובית הורדת המים וזולתם וכו' וכשתסתכל בצורה גם כן תמצא במערב שלש הרחקות והם כותל התא והתא וכותל ההיכל והיו עליהם שלשה תאים ושנים על גביהן עכ"ל. ועל פי הדברים האלה יהיו מבוארים לפניך דבריו פה כי מ"ש מן המערב למזרח ק' אמה וזהו חשבונן ארבעה כתלים זה לפנים מזה וביניהם ג' מקומות פנויים בין הכותל המערבי ובין הכותל שלפנים ממנו ה' אמות זהו מה ששנינו כותל התא ה' וכבר נתבאר שכותל התא ששנינו לא היה כותל סתום אלא שני כתלים וביניהם הרחקה ועובי השני כתלים עם ההרחקה שביניהם היו ה' אמות.

ומ"ש ובין כותל שני ושלישי שש אמות זהו מה ששנינו והתא ו' ומה שכתב ובין כותל ג' וד' ו' אמות זהו מה ששנינו וכותל ההיכל שש וכבר נתבאר שכותל ההיכל ששנינו לא היה כותל סתום אלא ב' כתלים וביניהם הרחקה ועובי ב' הכתלים עם ההרחקה שביניהם היה ו' אמות.

ומה שכתב ואלו המדות הן של עובי הכותל עם המקום הפנוי שבין שני כתלים הוא מבואר במה שכתבתי.

ומ"ש ואורך קדש הקדשים כ' אמה מבואר במשנה שכתבתי בסמוך.

ומ"ש ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה. נתבאר בפרק זה והוא מה ששנינו אמה טרקסין.

ומ"ש ואורך הקדש מ' אמה זהו מה ששנינו בהיכל תוכו מ' אמה.

ומ"ש ועובי הכותל המזרח שבו השער ו' אמות זהו מה ששנינו כותל ההיכל ו'.

ומ"ש והאולם י"א אמות ועובי כותל האולם ה' מבואר במשנה:

הלכה ה

ומ"ש מן הצפון לדרום ק' אמה וכו'. זהו מה ששנינו האולם עודף עליו ט"ו אמות מן הצפון וט"ו מן הדרום ומפרש רבינו דהיינו לומר שעובי כותל האולם ה' אמות בצפון

וה' בדרום כמו שהוא במזרח ותוכו של אולם בצפון י' אמות וכן בדרום כשם שארכו ממזרח למערב י"א אמה:

וכתב בהשגות כל זה הבל ורעיון רוח וכו'. ואני אומר כל עצמו של הראב"ד לייחס טעות לרבינו הוא ממה ששנינו במשנה הנזכרת ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארי וכבר פירשו רבינו בפירוש המשנה וז"ל היה כל ההיכל ק' על ק' אבל היו מטין הבנין מעט צר לצד המערב וכשימשך לצד המזרח מתרחב כדמות האריה שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו עד כאן לשונו. ולפי זה אינו ענין לנדון שלנו:

ומ"ש רבינו וכתלי הקדש ששה כתלים זה לפנים מזה וביניהם ה' מקומות פנויין בין כותל חיצון ובין השני ה' אמות. זהו מה ששנינו כותל המסבה ה' וכבר נתבאר שכותל המסבה ששנינו לא היה כותל סתום אלא שני כתלים והרחקה ביניהם ועובי שני הכתלים עם ההרחקה שביניהם היו חמש אמות.

ומ"ש ובין שני ושלישי ג' זהו ששנינו והמסבה ג'.

ומ"ש וחמש בין ג' וד' זהו מה ששנינו כותל התא ה' וכבר נתבאר שכותל התא ששנינו לא היה כותל סתום אלא שני כתלים והרחקה ביניהם ועובי שני הכתלים עם ההרחקה שביניהם היה חמש אמות.

ומ"ש ובין רביעי וחמישי שש זהו מה ששנינו והתא ו'.

ומ"ש ובין חמישי וכותל הפנימי שש זהו מה ששנינו כותל ההיכל ו' ועל פי מה שנתבאר שלא היה כותל סתום אלא ב' כתלים והרחקה ביניהם ועובי שני הכתלים עם ההרחקה שביניהם היה ו' אמות.

ומ"ש נמצא הכל מ' אמה מצד זה. פשוט הוא.

ומ"ש ומ' אמה מצד שכנגדו זהו ששנינו כותל ההיכל ו' והתא ו' וכותל התא חמש ובית הורדת המים ג' והכותל ה' ועל פי מה שנתבאר הרי כ"ה ועם כותל האולם שהם ט"ו עולה הכל מ'.

ומ"ש ורוחב הבית עשרים. מבואר במשנה:

הלכה ו

הפשפש הוא שער קטן וכו' עד ומהלך עד שער הגדול ופותחו. בפ"ד דמדות (משנה ב'):

הלכה ז

השער הגדול היה רחבו י' אמות וגובהו וכו' עד לכסות אחורי הדלתות. שם ומסיים בה שכל הבית טוח בזהב חוץ מאחורי הדלתות ופירש ה"ר עובדיה ז"ל שתים בפנים בעובי הכותל שכלפי פנים ושתים בחוץ בעביו שכלפי החוץ שעוביו של כותל ההיכל היה ו'

אמות ולסוף אמה חיצונה של עובי הכותל היו הדלתות החיצונות אחת לימין הפתח ואחת לשמאלו כל דלת מהם רחבה ה' אמות וכשהיו נעולות היו נוגעות זו בזו וסותמות רוחב חלל הפתח שרחבו י' אמות וכשהיו נפתחות לצד פנים מכסות חמש אמות של עובי הכותל ושתים דלתות אחרות כמדת אלו היו קבועות בסוף עובי הכותל לצד פנים וכשהן נפתחות מכסות חמש אמות מפה וה' אמות מפה מרוחב כותל ההיכל בפנים ושם לא היה הכותל טוח בזהב כמו שאר הבית לפי שלא היה נראה ע"כ:

הלכה ח

פתחו של אולם היה גבוה מ' אמה וכו' עד ונדבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת. משנה בפ"ג דמדות. ופי' ה"ר עובדיה ז"ל מלתריות קורות מצויירות ומכויירות של מילא של אילן שגדלים בו עפצים שקרויים מילין. התחתונה הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב עשרים אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה נמצא ארכה כ"ב וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמצא ארכה כ"ד והשלישית כ"ו והרביעית כ"ח והחמישית ל'. ונדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל. בין כל אחת ואחת חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של בנין אבנים היתה בין זו לזו עכ"ל:

כתבו התוספות בפ' כל הצלמים (עבודה זרה דף מ"ג) אהא דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם שהאולם היה פרוץ במילואו לרוח מזרחית:

הלכה ט

ההיכל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי. נתבאר בפרק זה:

ויציעים היו מקיפים לבית כולו וכו'. בפרק ד' דמדות (משנה ד') התחתונה ה' ורובד ו' האמצעית ו' ורובד ז' והעליונה ז' שנאמר היציע התחתונה חמש באמה רחבה והתיכונה שש באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה ופי' ה"ר עובדיה מחוץ לכותל המסבה שהוא הכותל החיצון של הקדש היו יציעים דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית מג' רוחות מערב צפון ודרום והיו היציעים הללו תחתיים שניים ושלישים היציע התחתונה חמש באמה רחבה והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרצפה שעל התיכונה שש באמה רחבה לפי שכותל המסבה היה הולך ומצר כלפי מעלה וכשמגיע אל הרובד שעל גב התחתונה היה נכנס לפנים אמה א' ועל אותה אמה הבולטת היו נתונים קורות היציע נמצאת היציע התיכונה רחבה אמה א' יותר מן התחתונה דהיינו אותה אמה שנכנס הכותל לפנים וכן כשמגיע לרובד שע"ג התיכונה שהיא הרצפה של שלישית היה הכותל מצר ונכנס לפנים אמה אחת כדי שיניח ראש הקורה על אותה אמה

שכותל תיכונה בולט ויוצא לחוץ יותר מכותל העליונה ונמצאת היציע העליונה רחבה אמה יותר מן התיכונה ושתי אמות יותר מן התחתונה וזהו שנאמר כי מגרעות נתן לבית חוצה לבלתי אחוז בקירות הבית כלומר היה מגרע ומחסר מעובי הכותל מבחוץ אמה א' ברובד של התיכונה ועוד אמה אחרת ברובד של העליונה כדי שיהיה לו מקום לשום בהם ראשי הקורות של הרובד כדי שלא יצטרך לאחוז בקירות הבית לעשות חורים בכותל ולתחוב שם ראשי הקורות עכ"ל:

וכתב בהשגות רובד על גבה א"א איני יודע מהו על גבה אלא וכו'. ולשון על גבה שהוקשה לו בדברי רבינו מבואר במה שכתבתי. ודע ממה שכתוב פה בספרי הדפוס וכן סביב לכתלי האולם מלמטה עד למעלה כך היו הג' יציעים מקיפים לבית משלש רוחות הכל מיותר וצריך למחקו:

וכן סביב לכתלי האולם וכו'. בפרק ג' דמדות (משנה ו') אמה ורובד ג' אמה ורובד ג' והעליונה אמה ורובד ד' ופירש רבינו שכתלי האולם היו בנויים כסדר הזה והוא שאמה א' מגובה הכותל לארכו היה חלק ושוה כשאר הכתלים אח"כ בנין בולט מהכותל כגון כצוצרא גבהו ג' אמות אח"כ מרחיק אמה ג"כ ויוצא בנין והוא הנקרא רובד וכן כל בניינו אמה ורובד שלש וכצוצרא העליונה היה בו ד' אמות וכן היה סובב ההיכל כמו שיתבאר בפרק זה עכ"ל. ומ"ש וכן היה סובב ההיכל היינו שהיה בו רובד למקום תקרת היציע התחתונה וכן לתקרת התיכונה ולא שיהא מוקף רובדים כמו של אולם:

הלכה י

כל אלו המקומות הפנויים וכו' עד ואחד להיכל. בפ"ד דמדות (משנה ג'):

וכתב בהשגות בדיוטא אחת א"א אין צורך לזה ומה נשתנו שנים מן השלשה עכ"ל. ואני אומר שמ"ש בדיוטא אחת אפשר דקאי גם לשלשה שהשלשה היו בדיוטא אחת:

וכתב עוד בהשגות ואחד להתא שבו הפשפש א"א לא היה שם תא אחר וכו'. וז"ל רבינו בפי' המשנה מה שאמר אחד לפשפש ר"ל לתא שיש בו הפשפש הצפוני שבו נכנסים להיכל וזהו הפתח שהיה בצפונו של תא שהיו לו חמשה פתחים והתא הזה היה בשורה אמצעית מהתאים והוא שעל גבי המסבה עכ"ל. ולפי זה לא היה תא יתר ואין כאן השגה:

הלכה יב

ומסיבה היתה עולה וכו' עד כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים. בפרק רביעי דמדות (משנה ג') פי' מסיבה בנין כמין עמוד חלול עשוי כמו מעלות סביב והעולה בו עולה דרך היקף כן כתב הרד"ק בפי' יחזקאל וכן פירש רש"י בפרק קמא דיומא מסיבה

בנין אבנים מעלות מגלגלות וסובבות במקיף עמוד כמין עץ גלגל של גת. ולולים פירש הרמב"ם לול הוא פתח קטן.
ומ"ש ופעם אחת בשנה מפסח לפסח מלבנין את ההיכל. בפ"ג דמדות (משנה ד'):

פרק ה

הלכה א
הר הבית והוא הר המוריה וכו'. בפרק שני דמדות (משנה א') הר הבית היה חמש מאות אמה על ת"ק אמה.
ומ"ש והיה מוקף חומה ומ"ש וכיפין ע"ג כיפין היו בנויות מתחתיו וכו'. בפ"ג דפרה (משנה ג') הר הבית והעזרות תחתיהם חלול מפני קבר התהום ומשמע לרבינו שהיה כיפין ע"ג כיפין כמו ששנינו בפרק הנזכר גבי כבש פרה.
ומ"ש וכולו היה מקורה . ומ"ש סטיו לפנים מסטיו. בפ"ק דפסחים (דף י"ג:) ובפרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ה) ופירש"י האצטבא סביב סביב מקפת ובתוך אותו היקף עוד אחר:

הלכה ב
ומ"ש וה' שערים היו לו אחד מן המערב ואחד מן המזרח וכו'. בפ"ק דמדות (משנה ג').
ומ"ש רוחב כל שער י' אמות וגובהו עשרים ויש להם דלתות. בפרק שני דמדות (משנה ג'):

הלכה ג
ומ"ש לפנים ממנו סורג וכו' עד גובהו י' אמות בפרק הנזכר ופירוש סורג מקלעות עצים ארוגות זו על גבי זו באלכסון כלשון מסרגין את המטות וכתב הרא"ש שהסורג נעשה לטלטול שבת ולזה היה גבוה י' טפחים כדין כל מחיצה דהיקף הר הבית לא מהני דהוי הוקף ולבסוף פתח דלא מהני.
ומ"ש ועליו הוא אומר בקינות ויאבל חל וחומה. בפ' כיצד צולין (פסחים דף פ"ו):

הלכה ד
לפנים מן החיל העזרה וכו'. בפ"ה דמדות (מ"א):
ומ"ש וז' שערים היו לה שלשה מן הצפון וכו' עד ואחד במזרח. בפרק קמא דמדות (מ"ד)
ומ"ש בשערים שבצפון ושבדרום סמוכים למערב. שם בפ"ב (מ"א) ובשקלים פ"ו.
ומ"ש ואחד במזרח מכוון כנגד בית קדשי קדשים באמצע. בפ' הרואה (ברכות דף נ"ד) שנינו לא יקל אדם ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים:

הלכה ה

ומ"ש כל שער מהם היה רחבו י' אמות וכו'. בפ"ב דמדות.

ומ"ש ושער זה הוא נקרא שער העליון. ומ"ש והוא שער נקנור. בפ"ק דמדות (מ"ד):

הלכה ו

העזרה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית וכו'. בפרק שני דמדות הר הבית היה חמש מאות אמה על ת"ק אמה רובו מן הדרום שני לו מן המזרח שלישי לו מן הצפון מיעוטו מן המערב ופירש רבינו אמר שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית אלא היה הרוחק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לצד דרום יותר מן הרוחק שיש ביניהם מצד מזרח והרוחק ממזרח יותר מהצפוני והצפוני יותר מן המערבי עכ"ל:

הלכה ז

ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים וכו' עד כדי שלא יהיו מעורבבין. בפ"ב דמדות:

הלכה י

(ט-י) **ובית גדול היה בצד עזרה בצפונה מבחוץ וכו' עד בה יורדים לבית הטבילה**. בפ"ק דמדות (משנה ו') ופרש"י בפ"ק דיומא (דף ט"ו:) וארבע לשכות היו לבית המוקד פתוחות לה שתים בקדש ושתים בחול של בית המוקד מקצתה בנויה בתוך עזרה מקודשת ומקצתה בחול וראשי פספסין חתיכות עצים מבדילים לסימן במקום המפסיק בין קדש לחול.

ומ"ש רבינו מערבית דרומית לשכת הטלאים. אע"ג דבפרק שלישי דתמיד (דף ל') תנן שהיתה צפונית מערבית בפ"ק דמדות (משנה ו') תנן מערבית דרומית ובפ"ק דיומא רמי להו ומסיק דמערבית דרומית הוא:

הלכה יא

היורד לבית הטבילה מלשכה זו היה הולך במסיבה ההולכת תחת המקדש כולו וכו'. בריש מסכת תמיד (דף כ"ה):

הלכה יב

אורך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז וזהו חשבונן וכו' עד מקום דריסת רגלי ישראל והוא הנקרא עזרת ישראל י"א אמה. בפ"ה דמדות (משנה א'):

הלכה יג

ומ"ש ורוחב העזרה מן הצפון לדרום קל"ה וזהו חשבונן וכו'. שם מן הצפון לדרום קל"ה מן הכבש ולמזבח ס"ב מן המזבח לטבעות שמונה אמות מקום הטבעות כ"ד מן הטבעות לשלחנות ד' מן השלחנות לננסים ארבע מן הננסים לכותל העזרה ח' אמות והמותר

בין הכבש לכותל ומקום הננסים ונראה מדברי רבינו שהח' אמות ששנינו עליהם מן הטבעות לשלחנות ארבע מן השלחנות ולננסים ארבע הם מקום השלחנות שח' שלחנות היו שם כדתנן בפרק ששי ממסכת שקלים והיו נתונות בח' אמות אלו. וה"פ מן הטבעות למחצית השלחנות ארבע ומחצית השלחנות לננסים ארבע וממה ששנינו והמותר בין הכבש לכותל ומקום הננסים מפרש רבינו דחציין דהיינו י"ב אמות וחצי לבין הכבש ולכותל וי"ב ומחצה למקום הננסים. ופירוש ננסים הם עמודים קצרים ואנקליות של ברזל קבועים בהם שבהם תולין ומפשיטין כמו ששנינו בפ"ג דמדות (מ"ה):

הלכה טו

מכותל צפוני של עזרה עד כותל המזבח וכו' עד והוא המקום ששוחטין בו קדשי הקדשים. פלוגתא דתנאי בפרק ב' דזבחים (דף כ') ופסק כרבי דאמר הכי:

הלכה יז

שמונה לשכות היו בעזרת ישראל וכו' עד וגג שלשתן שוה. בפרק חמישי דמדות (משנה ג').

ומה שכתב וחציה היה קדש וחציה היה חול וכו' עד היו הסנהדרין יושבין. בפרק שני דיומא (דף כ"ה).

ומ"ש ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל וכו'. פרק קמא דמדות (משנה ד') ופרק קמא דיומא (דף י"ט):

פרק ו

הלכה א

המקדש כולו לא היה במישור וכו'. בפ"ב דמדות (משנה ג') לפנים ממנו החיל י' אמות וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה ופירש"י בפירקא קמא דיומא (דף ט"ו) שלחה משך רוחב המעלה חצי אמה וארכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום:

הלכה ב

ומה שכתב ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה בט"ו מעלות וכו'. בפרק ב' דמדות וחמש עשרה מעלות עולות [מתוכה] לעזרת ישראל ושנינו באותו פרק כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

הלכה ג

ומה שכתב ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו ג' מעלות וכו'. שם גבי עזרת ישראל ועזרת הכהנים רבי אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה [שם]

וגבהה אמה והדוכן נתון עליה ובו ג' מעלות של חצי חצי אמה נמצאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה ופירש"י בפ"ק דיומא ובו שלש מעלות של חצי אמה שעולים בה לדוכן:

הלכה ד

ומ"ש ועולה משם לאולם בי"ב מעלות וכו'. בפ"ג דמדות (מ"ו) ויש לגמגם על זה שהרי שנינו בפ"ב דמדות כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ משל אולם הרי שמעלות האולם לא היו במדה זו וה"ר עובדיה כתב גבי מעלות האולם ה"ג רום מעלה [חצי אמה] ושלחה אמה וכו' וכך גריס ה"ר שמעיה ולגירסת רבינו קשה בין האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה וצ"ע:

הלכה ה

ומה שכתב נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית כ"ב אמות וגובה שער הבית עשרים אמה לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל ומפני זה עשו כותל שעל גבי שער זה נמוך וכו'. בפרק שני דמדות וכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בראש הר המשחה ומתכוון ורואה בפתחו של היכל בשעת הזיית הדם ופירש"י בפרק קמא דיומא (ט"ז) כל הכתלים שהיו שם בכל בניני הר הבית היו גבוהים הרבה מאד שהיו כל פתחים שבהם גבוהים עשרים אמה לבד ממה שעל הפתחים הרבה מאד. חוץ מכותל מזרחי והוא התחתון לרגלי הר הבית שבו נכנסים לחיל שלפני עזרת הנשים ומן החיל נכנסים לעזרת הנשים ומעזרת נשים לעזרה הגדולה. שכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם ופני הכהן למערב ומתכוין ורואה מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפנים ממנו פתחו של היכל כשהוא מזה בדם כדכתיב והזה אל נכח פני אהל מועד ואם היה הכותל גבוה אע"פ שהשערים מכוונים זה כנגד זה שער הר הבית כנגד שער עזרת הנשים ושער עזרת הנשים כנגד שער העזרה הגדולה ושער העזרה כנגד פתח ההיכל לא היה יכול לראות את פתח ההיכל דרך פתחים לפי שההר הולך ומגביה ועולה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה עשרים אמות יותר מקרקעי רגלי הר הבית ונמצאת אסקופת ההיכל גבוהה ממשקוף פתח הר הבית ולא יוכל לראות חלל פתח ההיכל דרך אותו פתח עכ"ל. ורבינו בפירוש המשנה פ"ב דמדות אמתני' דכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים כתב ככל מה שכתב בפרק זה באר היטב:

הלכה ו

ומ"ש ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל וכו'. בפרק ב' דמסכת מדות.
ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלוים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. בס"פ ב' דערכין (דף י"ג):

הלכה ז

הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול וכו'. בפרק ג' דמעשר שני (משנה ח) תנן הלשכות בנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש בנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קודש וגגותיהן חול ובס"פ כיצד צולין (פסחים דף פ"ה:) אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו וכו' ת"ש הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש תרגמה רב חסדא בשגגותיהן שוין לקרקע העזרה א"ה אימא סיפא בנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש וגגותיהן חול ואי ס"ד בשגגותיהם שוין לקרקע עזרה ה"ל מחילה ואמר רבי יוחנן מחילות לא נתקדשו כי קאמר ר' יוחנן בפתוחות להר הבית כי תניא ההיא בפתוחות לעזרה והתניא רבי יהודה אומר מחילות מתחת ההיכל חול כי תניא ההיא שפתוחות לחול. ת"ש וגגן קדש ותסברא והא קתני וגגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים ואלא קשיא גגן קדש אמר רב חמא בר גוריא לאותן שתי אמות דתנן שתי אמות היה בשושן הבירה וכו' ופירש"י גגין ועליות לא נתקדשו בין גגי ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים בין גגי לשכות העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים. פתוחות לחול שאין להם פתח לעזרה אלא להר הבית. תוכן חול כקדושת הר הבית ולא כעזרה דבתר פתחא אזלינן בשגגותיהם שוים לקרקע שהלשכות בנויות מחילות תחת הקרקע הילכך גגים דידהו ה"ל כי ארעא. כי אמרה רבי יוחנן להא דמחילות לא נתקדשו בפתוחות להר הבית דגבי שילוח בעל קרי המשתלח חוץ להר הבית אמרה בפרק אלו דברים וכו'. וכי תניא ההיא דתוכן קדש בפתוחות לעזרה להכי נקט פתוחות דבתר פתיחתן אזלינן. והתניא מחילות שתחת ההיכל חול וקס"ד בפתוחות לעזרה קאמר ומשנינן בפתוחות לחול [להר הבית]. ובפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ"ו) תני תנא קמיה דרב נחמן כל העזרה היתה קפ"ז על רחב קל"ה א"ל הכי אמר לי אבא כגון זה כהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים וחייבים משום טומאה למעוטי מאי וכו' למעוטי לשכות ואי בנויות בחול ופתוחות לקדש והא תנן תוכן קדש מדרבנן ודאורייתא לא והא תניא לשכות בנויות בחול ופתוחות לקדש מנין שהכהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ושירי מנחה ת"ל בחצר אהל מועד יאכלוה התורה רבתה חצרות הרבה אצל אכילה אחת אמר רבא לאכילה שאני

אבל לענין טומאה לא והתניא לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש כהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים וחייבים משום טומאה לאו אמרת אין שוחטין תני נמי אין חייבין. ופירש"י הא אנן תנן תוכן קדש וליחייב עלייהו משום טומאה. מדרבנן מצות חכמים היא שלא יכנסו להם בטומאה אבל כרת וקרבן ליכא. והתניא מנין ללשכות וכו' ומדמרבינן להו לענין אכילה שמע מינה קדושים הן מן התורה דאי מדרבנן וקרא אסמכתא הוא היאך הקילו חכמים לעקור דבר ולהכשיר מקום חול לאכילת קדשי קדשים. חצרות הרבה במקום קדוש בחצר אהל מועד. לאכילה שאני דרבי בה קרא חצרות הרבה. ואין שוחטין שם קדשים קלים דהא בעינן לפני אהל מועד למעוטי צידי צדדין. לאו אמרת [דקתני] בה אין שוחטין אלמא לא קדישי תני נמי אין חייבין משום טומאה עכ"ל:

הלכה ט

ומ"ש רבינו החלונות ועובי החומה כלפנים וכו'. בפ' כיצד צולין (פסחים פ"ה:) תנן החלונות ועובי החומה כלפנים ובפרק איזהו מקומן משמע דבין לאכילת קדשי קדשים בין לטומאה היו כלפנים. ופירש"י (באיזהו מקומן) החלונות עובי חלל החלונות שבחומות העזרה סביב מבפנים ועובי החומה בראשה מלמעלה:

ודע דבפרק כיצד צולין (פסחים דף פ"ו) אהא דמוקי רב חסדא מתניתין בלשכות בנויות בקדש ופתוחות לחול גגותיהן קדש בשגגותיהן שוים לקרקע העזרה מתיב מדתנן החלונות ועובי החומה כלפנים בשלמא החלונות משכחת להו דשוו לקרקע העזרה אלא עובי החומה היכי משכחת לה משכחת לה בבר שורא. ופירש"י עובי החומה אלמא ראש החומה נתקדש דדמו לגגין ועליות. בר שורא חומה קטנה לפנים מחומה גדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות עכ"ל. ויש לתמוה על רבינו למה סתם דבריו ולא פירש דהא דהחלונות ועובי החומה כלפנים דוקא בששווים לקרקע העזרה אבל אם אינו שוה לקרקע העזרה אינו כלפנים וכבר השיג עליו הראב"ד בזה וכתב ועובי החומה כלפנים א"א אף אלו בששוים לקרקע העזרה ומשכחת להו בבר שורא עכ"ל. וצריך לדחוק ולומר שסמך רבינו על מה שכתב לעיל בסמוך גבי לשכות אם היו גגותיהם שוים עם קרקע העזרה דממילא משמע דהוא הדין לחלונות ועובי החומה:

הלכה י

בית דין שרצו להוסיף על ירושלים וכו'. בפירקא קמא דסנהדרין (דף ב') ובפרק ב' דשבועות (דף י"ד):

הלכה יא

אין מוסיפין על העיר או על העזרות וכו'. בפ"ב דשבועות תנן שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של ע"א ובשתי תודות ובשיר וב"ד מהלכים ושתי תודות אחריהם וכו' וכל שלא נעשה בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה. ובגמרא מנא ה"מ אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו לדורות ופירש"י מנא ה"מ דבעינן כל הני לתוספת עזרה. וכן תעשו קרא יתירא למדרש לדורות וכימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כ"ג ואורים ותומים וע' זקנים. שתי תודות מנחמיה בן חכליה גמרינן ובגמ' תני שתי תודות שאמרו בלחמן ולא בבשרן ויליף לה מקרא דמאי נינהו חמץ. ואמרינן תו בגמרא וב"ד מהלכין ושתי תודות אחריהם למימרא דב"ד קמי תודה אזלי והכתיב וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה ה"ק ב"ד מהלכין ושתי תודות מהלכות וב"ד אחריהם ואמרינן תו בגמרא כיצד מהלכות רבי חייא ור' שמעון ברבי חד אמר זו כנגד זו וחד אמר זו אחר זו מ"ד זו כנגד זו הפנימית הך דמקרבא לחומה ומ"ד זו אחר זו הפנימית הך דמקרבא לב"ד. ואיני יודע מניין לו לרבינו לפסוק כמ"ד זו אחר זו ואפשר דמשום דפשטא דמילתא משמע טפי דמהלכות זו אחר זו מש"ה נקט הכי:

הלכה יב

ומה שכתב ועומדים בכנורות ובנבלים וכו'. שם אהא דתנן ובשיר תנו רבנן שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים אומר ארוממך ה' כי דליתני וגו' ושיר של פגעים וכו' ואומר יושב בסתר עליון וגו' עד כי אתה ה' מחסי ואומר מזמור לדוד בברחו וגו' ופירש רש"י ארוממך ה' הוא מזמור חנוכת הבית לכך אומר אותו. שיר של פגעים יושב בסתר עליון לפי שאמרו משה בהקמת המשכן. ואומר מה רבו צרי וגו' לפי שנאמר בו רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה שהיו מתלוצצים צרי יהודה ובנימין כשהיו בני ישראל בני הגולה בונים החומה ורבינו לא כתב אלא ארוממך ה' כי דליתני וצריך טעם למה ובשלמא מה רבו צרי איכא למימר דלא נאמר אלא באותו זמן שהיו הצרים מתלוצצים עליהם אבל היכא דאין צרים מתלוצצים עליהם לא אמרינן ליה אבל יושב בסתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה וי"ל דמזמור יושב בסתר עליון נמי אינו ענין לאומרו אלא כשיש צרים הנלחמים בהם דכתיב מחץ יעוף יומם וגו' יפול מצדך אלף וגו':

ומה שכתב ואוכלים שם לחם תודה אחת וכו'. שם אפלוגתא דכיצד מהלכות השתי תודות תנן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת בשלמא למ"ד זו אחר זו אמטו להכי

פנימית נאכלת וכו' אלא למ"ד זו כנגד זו תרוייהו בהדי הדדי מיקדשי וליטעמיך למ"ד זו אחר זו חדא מי מיקדשא וכו' אלא אמר רבי יוחנן על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת ומפרש רבינו דכי מסיק אלא אמר רבי יוחנן היינו לומר לא תיתני פנימית נאכלת וחיצונה נשרפת אלא האחת נאכלת והאחת נשרפת והנביא אמר להם אי זו יאכלנו ואי זו ישרפו:

הלכה יג

וכן אם הוסיפו על העזרה וכו'. אמר רמי בר חמא אין העזרה מתקדשת אלא בשיירי מנחה מ"ט וכו' כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל אף עזרה דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל:

הלכה יד

כל מקום שלא נעשה וכו'. שם (דף ט"ז) אהא דתנן כל שלא נעשה בכל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה איתמר רב הונא אמר בכל אלו תנן רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ועזרא קדושי קדיש ואע"ג דלא היו אורים ותומים ואמרינן דתנאי פליגי בהאי מילתא מר סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ומר סבר קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ופסק רבינו כמ"ד קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ומדאמרינן התם בגמרא תנאי היא דתנן א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בונים בהיכל עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות וכו' א"ר יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית אוכלים קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא מדר' יהושע סבר קדשה לעתיד לבא מכלל דר' אליעזר סבר לא קדשה לעתיד לבא והא קי"ל דרבי אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע וכ"ש למאי דדחי התם דילמא דכ"ע קדשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכ"ת קלעים למה לי לצניעותא בעלמא דהשתא אף ר' אליעזר סבר דקדשה לעתיד לבא. ועוד דבפרק השוחט ומעלה (זבחים דף ק"ז:) גרסי' איתמר המעלה בזמן הזה רבי יוחנן אמר חייב ר"ל אמר פטור ר"י אמר חייב קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא ר"ל אמר פטור וכו' לא קדשה לעתיד לבא ובפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע ודחי דילמא דכ"ע קדשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכו' וידוע דהלכה כר"י לגבי ר"ל וא"כ קי"ל דקדשה לעתיד לבא וכל שכן למאי דדחי דכ"ע קדשה לעתיד לבא. וכתוב בהשגות א"א

סברת עצמו היא זו וכו'. ומ"ש שזו סברת עצמו ולא ידע מאין לו כבר הוכחתי מאין לו לומר כן במקדש וירושלים:

הלכה טז

ומ"ש בשאר א"י שלא קדשה לעתיד לבא נתבאר בראש הלכות תרומות בס"ד. ומ"ש הראב"ד ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמרא אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י י"ל אין משם ראיה דכיון דחזינן דרבי יהושע דהלכתא כוותיה סבר דקדשה לעתיד לבא ולא הזכיר אלא ירושלים ומקדש ממילא אית לן למשמע דבהני דוקא קאמרי לא בשאר א"י ונתן רבינו טעם לדבר אך הנך מקומות דקתני אם אין מקדש ירקב קשו ואין לומר דאתו דלא כהלכתא שהרי רבינו פסק כן בפ"ז מהלכות מעשר שני וצ"ע. ומ"ש ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שניה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י וכו' אני אומר אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה דאעפ"כ למה היה מניח עזרא מלקדש לעתיד לבא שמא בזמן החרבן יותן לנו רשות להקריב. ומ"ש לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת אני תמה דמעיקרא משמע דכמספק אמרה ובסוף דבריו נראה דפשיטא ליה וחידוש גדול הוא והיה צריך להביא ראיה. ומ"מ מ"ש רבינו אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש וכו' וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה וכו' איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצל"ע:

פרק ז

הלכה א

מצות עשה ליראה מן המקדש וכו' ולא מן המקדש אתה ירא וכו'. בפרק קמא דיבמות (דף ו':):

הלכה ב

ואיזהו יראתו וכו' עד אלא יקיפו מבחוץ. שם ובפרק הרואה (ברכות דף נ"ד):

ומ"ש ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה. בפרק בני העיר (מגילה דף כ"ח:) אמרינן הכי לגבי בית הכנסת וכ"ש לבית המקדש:

הלכה ג

וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין וכו' עד ויקרבוך. בפרק שני דמדות (משנה ב') וכר"י:

הלכה ד

כל שהשלים עבודה וכו'. בפרק הוציאו לו (יומא דף נ"ג) כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כשהן נפטרים לא היו מחזירים פניהם והולכים אלא מצדדין פניהם והולכים ומשמע דמצדדין דקתני היינו משום דא"א לאדם לילך לאחוריו לגמרי וכן א"א לו לילך לאחוריו אלא מעט מעט אע"פ שהוא מצדד ולפיכך כתב רבינו מעט מעט. ומ"ש בנחת איני יודע לו טעם דבכלל מעט מעט הוא וסמ"ג השמיטו:

הלכה ה

לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה וכו'. בפרק הרואה (ברכות דף נ"ד): **וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת**. כתב הראב"ד פי' שלא ילך דרך הדיוטות:

הלכה ו

ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה וכו'. בסוף פרק אלו נאמרין (דף ו':) ופ"ק דתמיד (דף כ"ז.) ופ"ב דיומא (דף כ"ה):

ומה שכתב והסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית לא היו יושבים בחציה של חול. בפרק ב' דיומא (דף כ"ה.) אמרינן דלשכת הגזית היתה בנויה חציה בקדש וחציה בחול מדקתני התם דזקן יושב במערבה ואי לאו דחציה בחול היכי מצי יתיב:

הלכה ז

אף על פי שהמקדש היום וכו'. בפרק בני העיר (מגילה דף כ"ח) ופירקא קמא דיבמות (דף ו':).

ומה שכתב מה שמירת שבת לעולם וכו'. לשון סיפרא:

הלכה ח

בזמן שהמקדש בנוי וכו'. בפרק הרואה (ברכות דף ס"א:) אהא דתנן לא יקל ראשו כנגד שער המזרח אמר רבי יוחנן לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה וכשאין גדר ובזמן שהשכינה שורה ופירש"י מן הצופים מקום שיכולים לראות משם הר הבית ומשם והלאה אין יכולים לראותו. וברואה שיכול לראות משם פרט אם מקום נמוך הוא. ובשאין גדר מפסיק בינו להר הבית. ובזמן שהשכינה שורה שבית המקדש קיים:

הלכה ט

אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב וכו'. בפרק הרואה (ברכות דף ס"א) [מדין שיפנה אמנם מדין שינה לא נזכר שם אלא (בדף ה') גבי אבא בנימין].

ומה שכתב וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים וכו'. בירושלמי בפרק הרואה (דף י"ד:) וכל הדברים הללו ביארתי באר היטב בספר בית יוסף שעל טור א"ח בסימן ב' עיין עליו ויש ט"ס בדברי רבינו וצריך להגיה וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדין וכן כתוב בספרי רבינו המוגהים:

הלכה י

ואסור לאדם שיעשה וכו'. **עד אעפ"י שיש לה ז' קנים**. בפרק כל הצלמים (עבודה זרה דף מ"ג):

הלכה יא

שלש מחנות היו במדבר וכו' עד מעלה יתירה בבית עולמים. בפרק בתרא דזבחים (דף קי"ו קי"ז):

הלכה יב

כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו':

הלכה יג

עשר קדושות הן וכו'. בפ"ק דכלים (משנה ז):

ומ"ש ואין קוברים בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי העיר. לשון המשנה שם ומשכיבין לתוכן מת עד שירצו יצא אין מחזירין אותו ופירש שם רבינו עד שירצו אנשי המדינה בכלל או שבעת טובי העיר שאם רצו לקוברו במקום מהמדינה יוכלו לקוברו יצא המת מהמדינה אין להם להחזירו למדינה לקברו שם ואפילו ירצו כולם, נראה שהוא מפרש דמשכיבין לתוכן מת היינו שמניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר עד שירצו בני המדינה. ובהשגות א"א לא שמעתי כאן לא רצון טובי העיר וכו' נראה שהוא גורס ומסבבין לתוכן מת עד שירצו ואין בדבריו השגה לדברי רבינו כי לא שמעתי אינה ראיה:

רצו בני העיר להוציא הקבר מהמדינה וכו'. **עד מפנין אותו**. באבל רבתי פרק י"ד ובירושלמי סוף נזיר איתיה נמי אלא שיש שם קצת חילוף:

הלכה יד

ירושלים מקודשת וכו'. בפ"ק דכלים (משנה ח):

ואלו דברים שנאמרו בירושלים אין מלינין וכו'. בס"פ מרובה (בבא קמא פ"ב:) י' דברים נאמרו בירושלים אין הבית חלוט בה ואינה מביאה עגלה ערופה ואינה נעשית עיר הנדחת ואינה מטמאה בנגעים ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות ואין עושין בה אשפתות ואין עושין בה כבשונות ואין עושין בה גנות ופרדסין חוץ מגינת ורדין שהיתה מימות נביאים הראשונים ואין מגדלין בה תרנגולין ואין מלינין בה את המת ובגמרא יהיב טעמא לכולהו ופירש"י אין הבית חלוט בה כדין בתי ערי חומה:

ומ"ש ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב. תוספתא בפ"ו דנגעים.

ומ"ש ואין משכירין בה בתים. בפ"ק דיומא (דף י"ב) ובפרק בני העיר (מגילה דף כ"ז) ומפרש טעמא מפני שאינן שלהם ופירש"י אין משכירין בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים אלא בחנם נותנים להם ונכנסין לתוכן.

ומ"ש ואין מקיימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה וכו'. בתוספתא (שם) ובספ"ק דבתרא כל הקברות מתפנין חוץ מקבר המלך ומקבר הנביא ר"ע אומר אף קבר המלך וקבר הנביא מתפנין אמרו לו והלא קבר בית דוד וקבר חולדה הנביאה היו בירושלים ולא נגע בהם אדם מעולם. ואע"ג דאמר ר"ע משם ראיה מחילה היתה עשויה להם והיתה מוציאה את הטומאה לנחל קדרון כדאיתא בירושלמי סוף נזיר לא חש רבינו לכתוב אלא דברי ת"ק.

ומ"ש וכן לא יגדלו הכהנים תרנגולים בכל א"י וכו'. משנה בס"פ מרובה (בבא קמא דף ע"ט:):

הלכה טו

הר הבית מקודש ממנה וכו'. בפרק קמא דכלים (משנה ח'):

ומה שכתב ומותר להכניס המת עצמו להר הבית וכו'. בפרק אלו דברים (פסחים דף ס"ז) ובפרק היה נוטל (סוטה דף כ' ע"ב):

הלכה טז

החיל מקודש ממנו וכו'. בפ"ק דכלים. כתב הראב"ד אף זה מדבריהם עכ"ל:

ומ"ש ובועל נדה:

הלכה יז

עזרת הנשים מקודשת וכו'. בפ"ק דכלים עזרת הנשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת.

ומ"ש אבל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה לויה. בפ"ק דיבמות (דף י'):

הלכה יח
עזרת ישראל מקודשת וכו'. בפרק קמא דכלים עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבים עליה חטאת ותני עלה בתוספתא שחייבין על זדונה כרת:

הלכה יט
עזרת הכהנים מקודשת ממנה וכו'. גם זה שם:

הלכה כ
בין האולם ולמזבח וכו'. גם זה שם.
ומה שכתב וקרועי בגדים כתב הר"י קורקוס ז"ל דאפשר דטעמו מדכתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו הוקשו קרועי בגדים לפרועי ראש:

הלכה כא
ההיכל מקודש וכו' בית קדש הקדשים וכו'. גם זה בפרק קמא דכלים:

הלכה כג
מקום שהיה בעלייה וכו'. תוספתא פרק קמא דכלים ואיתא בפרק כיצד צולין (פסחים דף פ"ו) ואף על פי ששם שנינו אין נכנסים לה אלא פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמיים בשבוע ואמרי לה פעם אחת ביובל נקט רבינו כמאן דאמר אחת בשבוע דהיא סברא מציעתא:
בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן וכו'. בתוספתא דכלים פירקא קמא הכל נכנסים לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה מצוה בכהנים אין כהנים נכנסין לויים [אין לויים] נכנסין ישראלים [מצוה] בטהורים אין טהורים נכנסין טמאים מצוה בתמימים אין תמימים נכנסין בעלי מומין ומפרש בסוף עירובין (דף ק"ה) מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסין בעלי מומין מצוה בטהורים אין שם טהורים נכנסין טמאים אידי ואידי כהנים אין ישראלים לא.
ומה שכתב רבינו טמא ובעל מום וכו'. שם בסוף עירובין איבעיא להו טמא ובעל מום אי זה מהם נכנס רב חייא בר אשי אמר רב טמא נכנס דהא אשתרי בעבודת צבור ר"א אמר בעל מום נכנס דהא אשתרי באכילת קדשים ופסק רבינו כר"א דפליג ארב משום דאמר טומאה הותרה בציבור ובפירקא קמא דיומא (דף ו':) איתמר טומאת המת רב נחמן אמר הותרה בצבור ורב ששת אמר דחויה היא בצבור וקיימא לן דהלכה כרב ששת לגבי רב נחמן באיסורי ואם כן דחויה היא בצבור ולא הותרה ולפי זה הנוסחא הנכונה בספרי רבינו היא יכנס בעל מום ואל יכנס טמא כמ"ש בספרים ולא כמו שראיתי מי

שהגיה יכנס טמא ואל יכנס בעל מום וטעות הוא בידו שעלה בדעתו שמה שכתב רבינו שהטומאה דחויה בצבור הוא טעם להקל בטמא ואינו אלא הוא טעם להחמיר בטמא כמו שכתבתי:

וכל הנכנסים להיכל לתקן יכנסו בתיבות. בפרק רביעי דמדות (משנה ה) ולולין היו פתוחים בעלייה לבית קדש הקדשים שבהם היו משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים ויש לתמוה דמשמע ממתניתין דדוקא בקדש הקדשים אמרו ולא בהיכל ורבינו שכתב הנכנסים להיכל מנין לו.

ומה שכתב אם אין שם תיבות או אי אפשר להם שיעשו בתיבות יכנסו דרך פתחים. בתוספתא דכלים פירקא קמא:

פרק ח

הלכה א

שמירת המקדש מצות עשה וכו' אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרים וכו'. בספרי זוטא פרשת קרח על

פסוק וארבע ועשרים עדה וכו' והיכן וזר לא יקרב:

היו שומרים וכו' עד סוף

הלכה ד

מצות שמירתו וכו'.

בספרי הפרק. בפירקא קמא דתמיד פרשת קרח על פסוק (דף כ"ה:) ובפירקא קמא דמדות אתה ובניך אתך לפני אהל מועד: (משנה א'):

הלכה ה

ומ"ש והרובין. מפרש בגמרא פ"ק דתמיד (דף כ"ג) דהיינו נערים שלא הגיעו לעשות עבודה כגון פחותים מי"ג:

הלכה ו

ומה שכתב ומניחים אותם כנגד ראשיהם. הוא כאוקימתא דרב פפא בר"פ בא לו (יומא דף ס"ט) דהכי מסיק גמרא דכנגד ראשיהם היו מניחים אותם לא תחת ראשיהם כי היכי דלא ליתהנו מבגדי כהונה ואע"ג דבתר הכי משמע דבגדי כהונה ניתנו ליהנות מהם איכא למימר דההיא דרך לבישה דוקא ועל מה ששנינו (תמיד דף כ"ח) העמידו עושי חביתין לעשות חביתין פריך בגמרא למימרא דחביתין הוו קדימי והתניא מנין שאין דבר קודם לתמיד של שחר כו' אמר רב יהודה להחם חמין לרבוכה ופירש"י דמותר להחם

חמין לעסוק בה ומשמגיע זמן הקטרתה לאחר שיקריבו איברי התמיד יקטיר כמו כן את החביתין ואיני יודע למה קיצר רבינו מלבאר זה:

הלכה יב

ומ"ש רבינו חוץ מלילי שבת וכו' ואע"ג דקיימא לן דאין שבות במקדש משום דכהנים זריזים הם וטלטול נר בשבת אינו אלא שבות שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מערב שבת: